

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

III. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, SZEPTEMBER 4, 1873.

140—36. SZÁM

Megjelenik minden esütő-tőkön egy iven. — Előfizetési ára egész évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. — Szerkesztőségi iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendőek: külmagyarutca, 16 sz. —

A kormány és kamarai javadalmaink.

Motto: „Justitia est constans et perpetua voluntas suum cuique tribuere.“ (Pr. Inst. I. de justitia et jure.)

(Polytatás.)

Nem kevésbé nélkülözi az igazságot, s még ki-erőszakoltabb következtetést foglal magában az elútasító miniszteri határozat indokainak második pontja. Ugyanis, nem kevesebb mondatik ki ottan, mint az, hogy érdekelt egyházaink járandóságai iránt a 17-ik században felmerült kérdések, a 18-ik században az akkori állam-hatóságok által véglegesen eldöntettek; s kérésünknek egészben, vagy részben való teljesítése, új adományozásnak tűnnek ki, mit egyebektől eltekintve, már azon oknál fogva sem pártolhat a kormány, nehogy ez által más egyházaknak is állam-segélyezés iránti kérelmezésre alkalom nyújtassék.

Ez állításokból, szerény tudomásunk szerint, csak annyit bir elfogadható és dokumentálható alappal, hogy a kérdés a 17-ik század végén, fájdalom! csakugyan felmerült; jobban mondva, a buzgó rom. kath. hitű s prot. egyházaink s lelkészeink járandóságait kancsal irigységgel néző, hatalmas befolyású Aporkincstárnok által jogos és alaptörvényileg biztosított medröből felszínre erőszakoltatott. De, hogy megnyugtatólag és véglegesen eldöntetett volna a 18-ik században, annak ellenkezőjét tanúsítja tudomásunk, s az erdélyi fejedelmi korszak megszűntével ref. statusunk annyit alakban, de mindig egy és ugyanazon rossz intencióval megtámadott érdekei védelmében lefolyt küzdelmes élete; és statusunk levéltára, melynek poros aktái mind megannyi intő jelek számunkra, tanúsítva: mi igaz a múltból; s tanítva: mi teendő a jelen és jövő érdekében. Valóban, elvártuk volna, és mert épen a végleges elintézés kérdése az úgy Akhilles-sarka: követelhetjük is, hogy megnyugtatólag nevezte volna meg s nevezze meg a kormány azon csak két oldalulag keletkezhe-

tett elintézés, jogalapjával együtt; akkor készek vagyunk, akár engedelmet kérni az alkalmatlankodásért. De, egy ilyen, minden bizonyítás és meggyőzés nélkül oda vetett pusztá állítás, hogy a végelintézés még a múlt században megtörtént: sem megnyugtatólagunkat, sem megnyugvásunkat nem eredményezheti. Nem pedig annál kevésbé, mert okmányaink tanúsítják, hogy midőn statusunk az 1698-iki első produkciónak, a hatalommal szemben, engedni kényszerült: nem mellőző hatalmas tiltakozásának adni kifejezést a produkció elrendelésének jogossága s minden abból következtethető eshetőségek ellen; mert jól sejté az okot s jól ismeré az irányt, mit az udvar s felséges guberniuma a protestáns érdekekkel szemben, követni kezdett. Nem volt és nincsen itt sem végleges elintézés, sem pedig elévülés, mert maga a kormány tartá mindig függőben a kérdést; hanem, van elég egyoldalú, önhatalmu és jogmegrövidítő régi kormány-intézkedés. Ezek ellen kértük mi az orvoslást a hazafias kormánytól; s a kérdés kedvező megoldása reményéhez, édes örömet csatoltuk azon elhatározást: hogy a multa nyerendő csak méltányos kárpotlással segítsünk iskoláink berendezésén ott, hol azt leginkább szükségli vallási érdekünk mellett főképp magyar nemzetiségünk érdeke, mely hogy eddig is némely vidékeken megóvatott s a kis magyar elem el nem enyészett egészen, büszkén protestáns iskoláinknak tulajdoníthatjuk... E reményünkben csatlakoztunk; és ez annál fájóbb, mert arra, hogy az általunk forrón szeretett magyar haza, melynek mi protestánsok első sorban polgárai vagyunk, most, kedvezőtlen pénzvisszonyai miatt, kérésünk teljesítése a körülmények kényszerítő hatalma által kedvezőbb napokra odáztatik: el voltunk készülve; arra semmi esetre sem, hogy a jellemzett jogrövidítő udvari rendelekre a végleges elintézés bélyege üttessék.

Ha nincs végleges eldöntés (a mint nincsen is) akkor alapját veszíti a kormány azon aggodalma, hogy ez új adományozásnak tekinthető lenne, s más egy-

házaknak alkalmat nyújtana az állam-segély kérésére. A nagy szellemű, boldogult Eötvös, volt kultusz-miniszternek más, közelebbi időben kelt leirata, lám, nem mondotta, hogy az ügy végleges elintézését nyert a múlt században; hanem ellenkezőleg, a kérdéses egyházakat a multa nézve egyezkedésre szándékozott bírni, csálthatatlan bizonyítékául igazság-érzetének és annak, hogy ezen a régi kormányok által vonzott ügy kormányilag is elintézhető. De hiában, „tempora mutantur.“

— Nem mellőzhetjük észrevétel nélkül az indokolás hatodik pontját sem. E pontban kétségbe vonja a miniszter ur folyamodásunknak azon igaz állítását, hogy a kérdéses javadalmakról az erd. fejedelmek által kiállított adomány-levelek a leopoldinum diploma által megerősítést nyertek volna; s az indoklás 5-ik pontjában csak ideiglenes természetűnek jelzett azon 3376 frt. 15 kr-ra redukált s az érdekelt egyháztól most is élvezett javadalmairól szóló adomány-leveleken kívül levőket azért tekintti érvényteleneknek, mert az 1698-iki produkció alkalmával, az akkori kormány azokat figyelmen kívül hagyta, tisztán azért, úgy mond, mert azokat ideiglenes természetűknél, más körülményeknél, vagy talán hiányaiknál fogva, nem tartotta a leop. diploma által megerősítetteknek.

Legszelidebb kifejezéssel élve, a miniszter ur ez indoklása a roszakarattal párosult ignoranciát árulja el. Mit hogy annál eklatánsabban kitüntessünk, mindenek előtt ide igtatjuk az 1691-iki leop. diploma 2-ik pontját, mely nyelvünken ekép hangzik: „**A régi királyoknak, nemzeti fejedelmeknek minden adomány-, s kiváltság-levelei, az azokban ajándékozott címek, hivatalok, méltóságok, dézmák s bárminemű jövedelmek, akár egyéneknek, akár világi, vagy egyházi testületeknek** adattak legyen: helybehagyatnak s megerősítettnek úgy, hogy sem fejedelmek, sem világi, s egyházi személyek által azoknak, **melyeket most birtokol,** birtokában háborítatni per utján sem fog senki.“

Ime, tisztelt olvasó, mit mond a leop. diploma. Azon okmány, melyet mi már megelőző cikkünkben kellőleg jellemzünk, s melyet az 1791 2. t. c. ezen szavai: „Benignum Dipl: Leopoldinum Anni 1691 tamquam radicale conventionis inter Divum quondam Leopoldum I. et pri-

cipatum Transilvaniae sponte initae instrumentum“ szintén az önálló ország és fejedelem közti kötésnek nevez s melyet a felsőges uralkodó háznak minden tagja trónra léptekor ugyanazon törvénycikk eme szavai: „per successores quoque suae Majestatis sacratissimae toties quoties ante homagii depositionem confirmantur et ita confirmata Transilvaniae extradentur“ szerint mindannyiszor megerősíteni, s kiadni tartozott; ez képezvén jogos uralma feltételét.

Már most, az a kérdés, hogy

1-ör. a leop. dipl. keltkor birtokában voltak-e az érdekelt egyházak a kiadni s illetőleg kárta-talanítani kért javadalmaknak? Felelet: **igen**, még pedig azután is 7—8 évig; azaz, egész az 1698-ki jogtalan produkcióig.

2-ör. A leop. dip. által nyertek-e ezen javadalmak megerősítést? Felelet: **igen**, mert a diploma egyesek és testületek, úgy egyháziaknak, mint világiaknak birtokában létezett **bárminemű** javadalmakról intézkedik.

3-ör. Kötelező-e ezen diploma minden uralkodóra és kormányára? Felelet: kötelező, még pedig az 1791 2. t. c. idézett szavai szerint, mind pedig az 1838: 1. t. cikknek a diploma újabb történet kiadására vonatkozó ezen szavai: „subsequenter mutuo principis et statuum consensu articulatiter alterata non essent“ értelmében.

4-er. Jogos volt-e az 1698-iki produkció elrendelése s az alkalommal adomány-leveleink bírál-gatása s javadalmaink elvonása? Felelet nem; sőt ellenkezőleg, a legmerészebb megsértése egy állam és fejdelme között létrejött két oldalú kötésnek. És végül,

5-ör: helyes alapon áll-e a jelenlegi kormány előre bocsátott 3-ik pontbeli indoklása, midőn feltételezéseihez a produkciót, mint valami törvényes tény, fogadja el? Erre a feleletet a t. olvasókra bizzuk azon meggyőződéssel, hogy a felelet helyessége nem sok fejtörésükbe kerülend.

Még elszomorítóbbak az indoklás 4—7 pontja; de a melyek mind az 1698-ki produkcióból okoskodván, kár azokra szót vesztegetni. Azt azonban, a mi kiválólág az 5-ik pontban mondatik, mely szerint: „a jelenleg élvezett járandóságok szintén csak ideiglenes természetűeknek te-

kintendők; mert az 1718-ik évi, april. 20-án kelt udvari rendeletben ugyanis ezen járandóságok, mint a fejedelem tetszéséből időről-időre engedélyezett segély említettnek fel; Mária-Therézia királynő 1750 évi, január 21-én kelt legfelsőbb leiratában pedig kiemeltetik, hogy ezen járandóságok csak ad beneplacitum és csak különös, legfelsőbb kegyelemből utalványoztatnának“ határozottan s lelkünk legméjebb megbotránkozásával vagyunk kénytelenek visszautasítani. Hiszszük, hogy létezik azon udvari rendelet és királyi leirat; de tagadjuk, hogy az udvarnak, vagy a boldogult felsőges királynőnek joga lett volna, kegyelméből folyóvá tenni, usque ad bene placitum kötöttnek mondani ki azt, a mi kötelesség. Vajjon, mit mondott volna a felsőges udvar, ha Erdélyt azt merete volna mondani, hogy a leop. diplomán alapuló hatalma a felsőges uralkodó háznak a nemzet bene placitumától függ?

Két egyenlően független fél között létrejött szerződést sem egészben, sem részeiben az egyik fél, a hol csak van jogtisztelet, önhatalmulag meg nem változtathatja. Rendeleteket bocsáthatott s bocsátott is ki az udvar, végre is hajthatta a hatalom; de, hogy a magyar alkotmányos kormány, jelen körülmények között és ügyben ily rendeletekre alapítsa indokolását: soha se hittük volna! Ilyen eljárás nem kelt bizalmat a kormány jóakarata iránt velünk protestánsokkal szemben; sőt ellenkezőleg, megrendíti azt, mivel addig is viseltettünk.

(Vége következik.)

Egyházi domesztika.

Motto: „Sors és bűneink a százados baj,
Melynek elzsibbajtó sulya nyom.“
Vörösmarty.

A sajtó terén való fölszólalásomat, részint e tárgyú megbízatásom, részint azon tapasztalat indokolja, mely szerint a közelebbi bizottsági, és egyh.-megyei gyűléseink népesség tekintetében a sikerültek közé nem tartoztak.

Fölszólalásom tárgya: a domesztika, melynek eszméje ref. egyházunk jelesei által mind a 40-es években, mind az újabb időben anynyira meg volt vitatva és érelve, hogy azt jelenleg, mint egyetemesen elfogadott eszmét kell tekintenünk. S én azt hiszem: a közelebbi (1873, jul. 4.) pesti ref. egyházi egyetemes konvent azon nyomatékos nyilatkozata, hogy „a konvent egyhangulag szükségesnek tartja a közsegélyezési pénztár felállítását,“ a Vértés aljától a Rika tővéig, Királyhágon innen, mint tul, viszhangra talál. Csak a ki-

vitel módzatai lehetnek azok, a mik körül eszmét kell még cserélnünk.

E tekintetben sem mireletlen a tér; sok, igen sok üdvös határozatoknak magvai vannak elhintve imitt-amott, a melyek néhol csirát is hajtottak; de a gazdag termés még távol van.

Nem lehet céлом, minthogy nem is bírok oly részletes tájékozottsággal, feltüntetni, hogy a magyar ref. egyház több kerületében mennyire haladott e dolog; ámbár érzem, mily nagy szolgálatot tenne az ügynek az, a ki e részben lehető adataival derítené föl a domesztika már elodázhatlan kérdésének jelen állását.

Maradok a közelben, saját körömben, s csak is anynyiban, s azért szólok az erdélyi ref. egyh.-kerületről is, a mennyiben ennek ügyeivel — mint kiegészítő része — sepsii ref. egyházmegyénk élete is szervesen össze nőve van. Átalában azonban, ki kell mondanom, hogy én domesztikát óhajtok mind egyetemesen, mind részletesen; s így részletes domesztikát óhajtok sepsii egyh.-megyénkben is létre jöni.

De, hol kezdjük annak föllállítását? Fenn, vagy alatt? Nézetem szerint ott, hol azt a dolog természete szerint kezdeni kell: alant. Az egészséges gyökertől fának van dús lombzata. Domesztikának kell lenni az egyes egyházközségekben, hogy ez uton egyetemes közsegélyezési pénztár lehessen; hogyha e célra amaz ismeretlen „állami vallás- és tanulmány-alap“ forrása meg nem nyílik, mely mellett 3 millió magyar protestáns ember tantalusi kint szenved. De hisz, addig is jó lesz, szomjan nem halni meg. Lássuk, mit kellene, s lehetne tennünk?

Haladéktalanul állitnunk kell domesztikát:

1-ör: az egyházközségekben. Erdélyi ref. anyaszentegyházunk (eddig így neveztük) egyes egyházközségei minden iniciáló felsőbb rendelet, vagy végzés nélkül, saját emberségükből, uttörő s példa-adó községek nyomán az elmúlt évtizedben, főleg a magyarhoni gabona-szűk év intő nyomoraitól ösztönözötve, majdnem mindenütt fölláttották — a gabona-magtárt. És ez már a legbiztosabb domesztika! Tudok egyházmegyénkben községet, a mely lelkiismeretesen kezelt magtárából fedezi minden szükségleteit. És sajátságos, míg a pénzkezelés körül szándékos, vagy szándéktalan tévedések merülnek fel: addig a magtár kezelése a legpontosabb. Tudja azt a nép, hogy a magtárt míg a szegény is élvezheti, addig az egyház pénzeit sokszor azok használják, a kiknek épen nem volna szabad. Épen azért, a magtár élete biztos, mert szükséges ellenőrzés alatt áll, s mert a föld néha szűk, de többnyire biztos áldásán alapszik. Az egyes egyh.-községekben tehát — csak a magtárak jó szabályok mellett létesüljenek, s kezeltessenek — megvan a domesztika melyből saját szükségleteik fedezése mellett lehet kiszakítani az egyh.-megyei, illetőleg egyh.-kerületi köz-pénztár számára is. És így domesztikát állithatunk

2-or: az egyházmegyékben is. Alapja lehetne ennek.

a) a kisebb-nagyobb, már meglevő egyh.-megyei pénztár, ha annak nevezhetjük, az úgy nevezett, bekelezési 2 forintokból begyűlt csekély összeget.

b) Az egyh.-községi magtárak jövedelmének egy bizonyos, pl. 10 %-ka (és ez nem sok, ha meggondoljuk, hogy rendszeresen a magtár 25 %-ot kamatoz.)

c) Az új házásoktól szedetni szokott 40 kr. díjak egészen, és a krajcáros élőtőkének $\frac{1}{4}$ -de,

d) Lelkészekre és tanítókon hivatali viszszaélésért; továbbá, ugyanezekre, mint a többi világi képviselőken is a gyűlésekből indokolatlan kimaradásukért minden egyes esetben felveendő büntetés pénzek.

e) Önkéntes adományok, és alapítványok. Egy öntudatos képviselő, vagy gondnok se fogja — úgy véljük — elmulasztani, nyomába lépni azon dicső emlékü ősöknek, s jelenleg élő patronusoknak, a kikre kegyelettel emlékszünk, s a kikre tisztelettel tekintünk.

Ezek lennének az egyh.-megyei közpénztár alapforrásai. Azt hiszem, épen nem „pium desiderium“-ok, hanem részint fölnyílt, részint könnyen fölfakasztható források, melyeknek csöppjei enyhítnék egyh.-megyei égető szomjunkat. De, ez uton állítani lehetne

3-or: egyházkerületi domesztikát is.

Hisz, ez már gyakorlatban meg is van, csak rendezni kellene, s növelni. Felállított ez 1860-ben b. e. Bodola püspök, és gr. Bethlen Farkas indítványuk folytán, az úgy nevezett „krajcáros élőtőke“ indítvány elfogadása, s később lassan-lassan, főleg jelenlegi püspökünk idejében történt életbe léptetése által. Igen, ebből évenként szép összeg gyűl be, 336,072 erdélyi ref. lélek után = 3360 frt. Ebből, továbbá a „garasos-tár“-ból, meg a dézma-vesztett egyházak Kolozsvárt a főpénztárban lévő pénzeik után kezelés címén ugyis venni szokott százalékból, s talán más ott kezelt alapítványoknak, melyeknek nincsen speciális rendeltetése, kamatjaiból, vagy megjelölt célú alapítványoknak kezelési illetékből oly évi jövedelem kerülne ki, hogy abból az egyh.-kerületi központi hivatalnokokat, s az egyh.-kerületi képviselők mérsékelt napdíjait (fuvardíjt az egyházmegyék hordozván) a püspöki fizetéspótlékot, a n.-enyedi képezde költségeivel együtt fedezni lehetne.

Hát még az állam-segély, mondhatja valaki! Nézetem szerint, azon csekély alamizsnát (nem nevezhetem egyébnek ama 14,000 frt.) nem kellene elvonni destinációjától; évenként ki kellene utolsó fillérig osztani a szűkölködő egyházak és segélyt érdemlő egyházi hivatalnokok között!

Hát az iskolák számára, hogy jól berendezett népis-koláink legyenek, hól vegyünk pénzt? Én nem félttem azokat; hisz, „est modus in rebus;“ ha magára meg nem élhet, helyes szerződés mellett, az állam szárnyai alatt föl is virulhat. Mért zárnók el magunktól a pusztában az üdítő gyepforrást csak azért, hogy saját teherhordónk hátáról vegyük az enyhítő csöppeket!

Háttra volna, igénytelen véleményt kockáztatni az egyetemes domesztika fölött. De erről szóljanak az illetékesek. Hiszem, hogy azok szava be tud hatni a parlament termeibe, fel tud érni a nagyok palotájáig, s bir magának viszhangot költeni. Csak létesüljenek a községi, egyh.-megyei, és egyh.-kerületi közpénztárak: létesül az egyetemes domesztika is!

És már most alkalmazzuk a fönnebbi elméletet, és számításokat, pl. sepsii ref. egyházmegyénkre, és erdélyi egyh.-kerülettünkre.

1) Az egyh.-községi domesztika megvan tehát a magtárakban, a mely jelenleg 4944 véka rozs és törökbuza; 1445 véka árpa és zab.

2) Az egyházmegyei domesztika alapja lenne:

a) a meglevő bekelezési alaptőke 100 frt.

b) A 40 kos ujházások díja évenként 100 forint; alap-tőke 1000 frt.

c) A kros élő-tőke $\frac{1}{4}$ -de 50 frt. alap-tőke 500 frt.

d) Büntetés pénzek évenként 50 frt. alap-tőke 500 frt.

e) Az egyházközségekben már meglevő 4944 véka rozs és törökbuza (nem is számíva az árpát, zabot) készletből adna egyszer mindenkorra mind az egyház, mind a kikölcsönzött egy-egy erd. kőből után egy-egy kupát, a mi tenne összesen 9888 kupát, vagy 618 erd. vékát, melyből állítatnék S.-Szent-Györgyön „egyh.-megyei központi magtár,“ mely hasonlólag kamatoztatva, évi jövedelmet behozna 156 vékát, melynek $\frac{1}{3}$ -da behozna évenként 100 frtot alap-tőke 1000 frt.

E szerint, lenne évi bevétel = 310 frt. alap-tőke = 3100 frt., melylyel egyelőre fedezni lehetne az évi kiadásokat a nélkül, hogy három-négy cím alatt továbbra is rovatalky felszedésével tennők gyűlöletessé az egyh.-megyei vizsgálatokat (kánon. vizitáció)!

Csak akarat kell s erélyes, tiszta kéz: s ha be nem gyógyíthatjuk azonnal az égető sebeket, legalább enyhíthetjük azokat, s elfedezhetjük Akhilles-sarkunkat, a szégyenséget!

Én jó lélekből szóltam, s ha elfogadtatik, különösen egyházmegyénkre vonatkozó tervem, annak megvalósítására följajánlom szolgálatomat, áldozatomat. Valeat, quantum valere potest!

Nagy Sándor,
sepsii egyh.-megyei közügyigazgató.

TÁRCA.

A német protestáns egylet hetedik közgyűlése.

Mint előleges tudósításomban is említém, szándékom volt, e gyűlésre Lipcsébe berándulni; szándékom valósult, s

igy a következőket mint szem- és föltanu irhatom. Az érdekes gyűlés korszerű tárgyalásainak fontos volta miatt, előre is bocsánatot kell kérnem a becses lapok tisztelt olvasóitól, ha ismertetésem netalán kissé hosszadalmas találna lenni.

Aug. 12-én a szűkebb és tágasb körű bizottmányok

tarták üléseiket, melyekben természetesen csak azok tagjai vehettek részt. Az első özszejövetel csak az nap este történt a porosz vendéglő (Hotel de Prusse) tágos helyiségében, hová esti 8 óra tájban szép számmal jelentek meg a tagok és vendégek; köztük több nő is. Dr. Binkau, lipcsei diákon, emelt először szót. A lipcsei protestáns flokegyelet nevében melegen üdvözlé az egybegyülteket.

A helyi fiok-egylet — mint mondá — bár rég óta óhajta saját körében üdvözölni a német prot. egyletet, a lipcsei polgárság sajnós elítélete miatt, mindez ideig késnie kellett annak meghívásával. Azonban, már kezd oszolni e szomorú elítélet, s a lipcsei polgárság is — legalább részben — kezdi elhagyni eddigi tartozkodó állását; és ez Lipcsében sokat jelent, mert a tapasztalás mutatja, hogy ha Lipcsében valami jó egyszer megfogamszott, a többi önkint jön, a megszárdulás, fölvirágzás és gyümölcsözés igen gyorsan be szokott következni. Üdvözlé a jelenlevőket, mint a szabad eszmék lelkes bajnokait. Mindnyájukra sok munka vár. Főleg most, midőn nem csak az állami, hanem az egyházi téren is forduló ponthoz jutottunk. A német prot. egylet, kezdetben kicsiny mustármag, már is jelentékeny hatalommá nőtte ki magát, naponta gyarapodik, tagjai folyton szaporodnak; de a rájuk váró munka nagyságához mérve, még mindig igen kevesen vannak. A lipcseiek közül sokan még ma sem látják szívesen itt a prot. egyletet. Szónok hiszi, hogy az igazság meggyőző ereje ezek elítéletét is el fogja oszlatni. Bár ferdítsék el az ellenségek az egylet nemes célját, bár gyanúsítsák az egyes tagok dicséretre méltó buzgalmat: a cél nemes volta, s a küzdők hű kitartása előre is biztosítja a diadalt. Nincs lelkesítőbb valami, mint rokon-lelkek társaságában lenni és tapasztalni, hogy a nagy eszmék, melyek bennünket lelkesítenek, nem csak a mióink, nem csak egyes emberéi, hanem százak keblében találnak hangos viszhangra. A jövőt bár senki sem tudja, de érzi mindenki, hogy a jelen, valamint a német állam, szintugy a német egyház életében is sokat ígérő kezdet, sokat ígérő tavasz. sat.

Kis szünet mulva, Dr. Haase, bielitzi senior, (osztrák Sleziából) emelt szót. Ismeretes Luther életéből a wartburgi tinta-tartó régi története — mondá. Igaz, vagy nem igaz, — anynyi minden esetre áll, hogy az ördögnek a tinta, újabb időben a nyomda-festék ártott legtöbbet. Ép azért kétli, hogy Lipcse — a nyomda-festék hazája — aggálylyal látna falai közt a prot. egylet közgyűlését. A szívélyes fogadtatás is ellenkezőt bizonyít. Lipcse eddig is szép példával ment elől. Dr. Grossmann Lipcsei szuperintendes volt a jótékony Gusztáv-Aldolf egylet alapítója. Ha a lipcseiek közül némelyek még kissé tartozkodók volnának is a prot. egylettel szemben, hiszi, hogy csatlakozni fognak, mihelyt annak nemes törekvéseit ismerni tanulták... sat.

Richter, berlini lelkész, a jelenlevők általános éljenzése mellett, átadja a sokat üldözött, de végre hivatalába visszahelyezett derék kollégájának, dr. Sydownnak szíves üdvözlését, minthogy az ősz lelkész, sok elfoglaltatása miatt, nem jöhetett el a gyűlésre. stb. stb.

Aug. 13-án reggel 8¹/₂ órakor a szép Nikolai-templomban gyűltünk ismét özsze. A „Komm, heiliger Geist,

Herr Gott“ elénekzése után, rostocoki tanár, dr. Baumgarten tartott (1 Pét. 2, 9 alapján) egyházi beszédet. Terjedelmes és magvas beszédében fölfejté, hogy a jövő egyház alapja, a mint azt már az apostolok is kimondották: az általános papság és szent nép. Ez az ideál, mely felé törekednünk kell. Erre törekedtek a reformátorok is. Azonban, valamint az apostoli, szintugy a reformatori korszak után is szomorú hanyatlás és visszasaesés következett. A vád részben magát a községet is terheli. A nemes buzgalmat itt is tétlen közöny váltá föl. Szent jogát — mint rá nézve csak alkalmatlan terhet — önkint ruházá át saját papjaira. Így lassankint mind nagyobb lett a hézag község és papság közt. A káros következmények sem maradtak el. Végre, a község is ébredni kezd. Igyekszik visszaszerezni szent jogát. A vállás-erkölcsi élet jótékony följululásának sokat ígérő tavaszában élünk. Jézus Krisztus az alap ma és minden időben. Jézus nagy szellemének gazdag bányája kiaknázzhatlan. A vallás-erkölcsi téren örök mestere ő az emberiségnek. Csak az általa mutatott uton haladva, lesz a tétlen álmából fölébresztett község: általános papság és szent nép. Csak ekkor valósul meg isten országa e földön. Az állam-egyház napjai megvannak számítva. Az nem a nép bizalmán és szeretetén, hanem csak külső erőszakon épült föl. A fővényen épült háznak özsze kell ma-holnap omlania. Az igaz egyház csak az igazság és a szeretet törvényét ismeri. A pápa egyháza is állam-egyház. Ezt is csak külső kényszer tartja özsze. Visszas és veszélyes állapot. Ez idegeníté el az egyháztól a nép legjobb részét. Ez tette gyümölcsstelené a küléletben az egyház működését. Ezért vonulnak félre és mennek gyakran pietistikus-asketikus rajongásig a gyöngöd érzelműek; míg a durvább természetűek még a magány életbe is szabadulni igyekeznek a belső bíró, a lelkiismeret felügyelete alól. Mindkettő veszélyes tulság. Mindkét szélsőség a népelet erkölcsi jóllétét s biztos fejlődését fenyegeti. E bajoknak elejét venni, csak az öntudatra ébredt keresztyénség veheti, ha t. i. nagy és dicső földadatának teljes tudatában, az egyházból minden lelkiismereti kényszert kiirt, s helyébe mindenüvé az evágeliomi szeretetet plántálja. Ez előtt a durvaságnak és szolgálásnak pusztulnia kell. A jövő egyházának biztos alapja, csak az önfelölösség és az önkormányzás lehet.

Az érdekes beszédet ima követé és ének zárta be.

11¹/₂ órakor kezdődött a tárgyalás az egyetem dísztermében (Aula.) Ide is szép számu hallgatóság gyűlt. Nagyobb részét a vendégek képezték. Ezek közt volt az öreg lipcsei polgármester dr. Koch és több nő is.

Mindenek előtt Dr. Holtzmann, heidelbergi tanár, tudatá, hogy a napirenden lévő egyházzervezeti javaslat előadásával a bizottság által megbízott dr. Blunschli, heidelbergi tanár, hirtelen megbetegedvén, a napirend megváltozik, s így ma a polgári házasság kérdése kerül tárgyalás alá; az egyház szervezeti javaslatra pedig holnap csütörtökön kerül a sor.

E jelentés után, a bizottmányok ajánlatára dr. Rábiger, boroszloí tanár, első, dr. Binkau lipcsei diákon pedig másod-elnökké választatnak. Erre Rábiger, az elnöki székét elfoglalva, csinos beszédet tartott. Érinté a prot. egylet

főadatát. Fölhozá, hogy 8 évi működésük nem volt sikertelen. Üdvös mozgalom keletkezett az egyházi téren. Az állam sem maradt tétlen. Hatáskörét az egyházétől lehetőleg mind inkább elkülöníteni igyekeznek. Az ultramontanok tulkapásai kényszeríték erre. Itt is betölt, hogy az ellenség sokszor hasznosabb a jó barátnál. Mindenek előtt, a hierarkhia nyügét igyekeznek lerázni az állam. Ezt célozzák a legújabb porosz egyházi törvények is. Ezeknek gyors életbeléptetése és érelyes alkalmazása a prot. egylet egyik legforróbb ohaja. Ép azért, az egylet köteletségének ismeri, a napirenden levő s a kedélyeket már is élénk izgalomban tartó egyházi kérdések tisztázására befolyjni. A szigoru konfeszszionális párt bitorlott uralmát az állammal szemben is minden áron fönn akarja tartani. Már csak ezért is esküdt ellensége a modern eszméknek hodoló prot. egyletnek. Ezt szomorú tények igazolják. A brandenburgi konzisztorium Sydowot vette üldözöbe; a hannoveri konzisztorium több fungens papot, mivel nem ragaszkodtak elég mereven a konfeszszionokhoz, hivataluktól megfosztott; mecklenburgi papok nem rég a szószékéről hirdették, hogy a prot. egylet tagjai többé nem tekinthetők keresztyéneknek; a oroszzi konzisztorium nyíltan kimondá, hogy csak az augsburgi konfeszsziohoz szigoruan ragaszkodók képesek a papi hivatal folytatására. Tekintélyes egyházi lapok folytonos rágalmaikkal halmozzák a prot. egyletet, hogy a nép előtt gyanussá és gyűlöltté tegyék azt; sat. sat. E szomorú hírek mellett azonban, pár öröm hirt is konstatalhat. A legfőbb egyházi hatóság a berlini evang. Oberkirchenrath Sydowot hivatalába visszahelyezé, s ez által tényleg is elismeré, hogy az evang. egyház nincsen az elavult konfeszszioók betűjéhez kötve. Örvedetes jelenség az ó-katholikusok folytonos szaporodása és tömörülése is, minthogy ez a kath. hierarkhia káros befolyásán már is jelentékeny sorbát ejtett. Az ó-katholikusok törekvése e téren rokon a prot. egyletével. Örvedetes, hogy a nép miveltebb része naponta melegebb érdeklődéssel viseltetik a prot. egylet iránt. Hova-tovább mind általánosb lesz a meggyőződés, hogy az eváng. orthodoxismusban ép oly kevés üdv van a német nép számára, mint a rom. catholicismusban. Végre, örvedetes a rokonszenv, melyben részesül az egylet a külföld részéről is, mint a londoni (John Fréthwel) és kolozsvári (Simén Domokos) unitarins küldöttek jelenléte is tanusit.

A hosszas éljenzéssel fogadott elnöki beszéd után, a polgári házasság tárgyalása került szőnyegre. A bizottmányok által elfogadott és a jelenlévők közt nyomtatásban előre kiosztott tétel a következők

1) A polgári házasság-kötés a házasság jogi természetén alapszik. Nem újítás; sőt ellenkezőleg, ősrégi; az összes római és german világ, maga a középkori egyház és a reformátorok által is elismert jogtétel.

2) Csak mint kötelező felel meg céljának, s mint ilyen elutasíthatlan szükség a konfeszszioók különfélesége, a hierarkhia tulkapásai és az egyház s állam közti harc miatt.

3) Semmi kárt sem okoz az egyháznak. Mint polgári jogi aktus nem érinti az egyház jogkörét. Sőt, az egyházi esketés (megáldás), ezen a házasság vallás-erkölcsi oldalára

vonatkozó aktusa mint szabadon teljesített lelkiismereti kötelesség, tisztaságban és szentségben nyer, s mint az illetők által ohajtott szertartás, emeli az egyház méltóságát és tekintélyét.

4) A házasság vallásos és erkölcsi oldalának nagy fontossága igényli, hogy az egyház a polgári házasság behozatalával köteletségét hiven teljesítse; és pedig:

a) a házasság helyes, keresztyén értelmezése által, s

b) tagjainál komolyan oda működven, hogy azok a házasság alkalmával az egyház áldását kikérjék, mit aztán teljes készséggel meg kell nekik adni, és a házaspárok személyes szabadságát önkényes beavatkozások által korlátolni, nem szabad.

5) A polgári házasság behozatala után végzendő egyházi teendőknek (hirdetés, esketési formula sat.) a polgári házasság kötés által törvényesen létrejött házasság föltétlen elismeréséből kell kiindulniok.

E tétel előadásával és indokolásával manheimi dekan dr. Schellenberg volt meg bizva. Csaknem 2 óra hosszát tartó érdekes és tanulságos beszédében a polgári házasság behozatalának korszerű és szükséges voltát bizonyítgató. Az egyháznak ez ellen mi kifogása sem lehet. A kérdés csak az: minő állást foglaljon el a viszonyok ilyen változása mellett? A történet bizonyítja, hogy a polgári házasság-kötés ősrégi szokás. Azonban, a házasság nem csupán külső szerződés, hanem élettörvény, jogszövetség, két egyének egygyé olvadása. Mint a családi élet alapja, az állam gondja alá és hatáskörébe tartozik ugyan; de mint vallás-erkölcsi intézmény az egyház áldását is igényli. A házasság jogi természetét a rómaiak s a régi germánok is elismerték. Az első keresztyének is kiválóan jogi intézménynek nézték azt. Az egyházi atyák korában az egyházi megáldás nem anynyira erkölcsi követelmény, mint inkább csak vallásos szokás volt. II. Hadrian pápa 870-ben még érvényesnek tartja az egyházi áldás nélkül kötött házasságot. Csak később emelkedett általános érvényre az egyházi esketés, s lett az egyház kizárólagos joga a házasság-kötés. Luther is elismerte a házasság világi természetét. Esketési könyvecskéjében ily szempontból tárgyalta azt. A tridenti zsinat ellenben csak a lelkész előtt kötött házasságot mendá érvényesnek. Az egyház egészen kezéhez ragadta e jogot. Az állam vissza akarja azt szerezni. Surlódás, viszály, összeütközés keletkezett. Ezt csak úgy lehet orvosolni, ha a házasságpolgári és vallási oldalát lehetőleg külön választjuk. Franciaország, Anglia és Ausztria már régebb az állam jogai és kötelességei közé sorolta a házasság-kötést.

Benkő Lajos,
lelkész jelölt.

(Folytatása következik.)

K ü l f ö l d.

(A jénai magyar-egylet.)

(Folyt. és vége.)

Ennyit általában a jénai egyetemről; mely után szólnunk a jénai „magyar körül.”

A jénai egyetemet alapíttatása után folytonosan látogatták magyar tanulók, évenként 6—18. Régi időkül azon-

ban nincsenek adatok s így az itt tanult magyarok közül csak Kiss Jánost említhetem meg, a páratlan munkássága s a német irodalom emlőin nevedett író. Általános közkedvességnek örvendettek mindig a magyarok s jellemzők e tekintetben Wolf L. O. egyetemi tanárnak szavai, melyek szerint: „Man an ihnen Race sieht die kräftige Mannesgestalten, sind mit dem vollen Bewusstsein des Daseins.“

E hízegő vélemény abban leli magyarozatát, hogy jobbára a férfi kor küszöbén álló magyarok az ifjú hevet s az érett gondolkozást egyesítették magukban és hogy a lángoló hazaszeretet, melyet mindenkor és mindenütt tanusítottak, a németek előtt tisztelettel párosult becsülést vívott ki számukra. E szép és nemes érzelmtől indítva, vetették meg alapját az 1857-ik év téli szakában a jénai magyarok, különösen a lelkes dr. Burgovszky János ösztönzésére, egy „magyar-könyvtár“-nak saját költségükön, számítván az otthoni rokonszenvezők segélyére is, s mint a következmény mutatá méltán. Az alapítás megtörtént, ez irányban törvényeket is készítvén, melyek szerint a könyvtár az egyetemi tanács engedelmével, az egyetemi könyvtár helyiségében tétett ugyan le, de attól egészen függetlenül, soha abba be nem olvashatólag, minden szemeszterben ujonnan választott magyar-könyvtárnok főfelügyelete alatt. A könyvtár-ügy vezetésével és fejlődése mozzanatainak foljegyzésével Weiss Soma bizatott meg. Eddig még csak névleg — sine legibus —, de tényleg nem létezett „magyar kör.“ Ez csak 1865 óta létezett törvényesen. Ekkor kezdték nagyobb mérvben szaporítani a könyvtárt, részint pénz, részint könyv-adományokkal, mihez egyes buzgoló hazafiak készséggel járultak, mint pl. Heckenast Gusztáv szép % elengedésével.

A könyv-jegyzéket költői művek nyitják meg; szereztek különben, s követték ebben utódaik is, tudományos munkákat is; ezekkel azonban inkább csak 1865 óta gazdagodott a könyvtár, ekkor küldé meg először a magy. tud. akad. évi kiadványait. A szerzeményekből és küldeményekből a kisebb értékkel bírókat és duplumokat rendszeren elárverezték a pénztár javára. Itt meg kell említenem egy alapítványt, mely tulajdonkép csak egy élcés gondolat akart lenni, de a melynek kamataiból már nem egy becses munka vételára került ki. 1864-ben Melcer Kálmán, pozsonyi papjelölt, egy g a r a s t küldött a „f r e q u e n t i a“ név alatt létezett magyar körnek azon meghagyással, hogy elfogadtatása eselén, árvereztessék el a gyűléseken mind addig, mig 20 tallerra növekedik fel, azután pedig fordittassék könyvek szerzésére, fenhagyván belőle állandó tőkél 5 tallért, mi félevenkint árvereztessék el a legtöbb kamatot ígérőnek, s a kamat könyv szerzésre fordittassék, nyári félév eltelte után annak adandó át, ki Jénában marad a tagok közül, vagy más biztos kézbe. A jövedelmi forrás a tagoknak 2 tallérnyi díjából és egyesek ajándékából állott, még is 1865-ig 84 magyar, 230 tallér jövedelem mellett, 363 kötet könyvből álló könyvtárt teremtet, s azon kívül lapot is járatott.

A könyv-szerzés és kezelés, a lapjártás és olvasás, meg az ugy nevezett „aproságok“: ruha, lámpa, pipa, gyufatartó sat. mik igen jó jövedelem forrasul szolgáltak, hátra hagyván az efféléket az elutazó társak s a magyaroknak de-

dikálván, de a melyek rendszeren a primo occupanti jutottak zsákmányul, ki aztán a „háló-kabátot“ elvitte magával Göttingába, lámpát, kókuszdió-pipát haza. Ezen lefoglalás egész uzussá vált, miből nem ritkán kellemetlenség jött létre a tagok között, minek kikerülése végett törvények hozásáról kellett gondoskodniok. 1864-ben elnöki és pénztárnoki hivatal állítanak fel, 65-ben először vezetnek a gyűlésekről jegyzőkönyvet, s hoznak némi törvényeket. Ezen év lényeges változásokkal kezdődik, részint pár új törvényt hoznak, részint a már eddig is szokásban levőre mondják ki a kötelező erőt; azonban, 1865-ben csak az iktattatott törvény-könyvrbe, a mi magában értetik, t. i. hogy gyűléseken rend legyen, az elnök e felett örködjék. Csak 1866-ban hozzák az eddigi és új törvényeket szerves összfűggsbe. Ezek szerint, a magyar „frequentia“ célja: a társas, kedélyes összsejövétel, némi tudomás-szerzés lapjártás által a haza viszonyairól és a könyvtár gyarapítása; tagja minden Jénában időző magyar; tart Kneippal összszakított gyűléseket; jelvényül a nemzeti szalagot tekinti; nem zárja ki tagjait más társulatok (Burschenschaft) köréből. 1866 óta e törvények változtatásokon mentek át; jelesen, a Kneipot szétválasztják a gyűléstől s az eddig egy személyben összpontosult jegyzői és hírlapőri hivatal két személyre ruházzák, a nemzeti szalag állandó — kötelező — viselését eltörlik, mert itt a szalag-viselés „szines diákot“ jelent, ezzel pedig szoros kapcsolatban áll a „mensura“, mit a magyar kör nem tart komolyságával megegyeztethetőnek s így azon viszás helyzetbe jutott, hogy szalagot viselvén, a „finkek“-et elidogenitette magától s mensurára nem állván, a szines diákokhoz nem közeledhetett, ezzel kész volt a teljes elszigeteltség, sőt egész kellemetlenség; tiszteletbeli tagokul fel vesznek nem magyar ajkuakat is, ohajtják a szellemi munkásságot, nevét az eddigi „frequentia“ helyett „magyar kör“-re változtatják. 1866-ban az akadémia ujabban küldött kiadványait bekötötték, mire nézve az utóbbi években sem tanusítottak hanyagságot; ekkor rendezték, új katalógust készítettek a könyvekről, meghozatták a „Budapesti szemlét“ és „prot. egyházi és iskolai lapot,“ ez most is jár. 1867-ben Horváth Mihály „függetlenségi harcá“-nak, egy hazai lelkész kisebb ajándékának s az akadémia 77 számnyi könyv-szállitmányának fűzött darabjaiból 40 drb. erősen bekötött művet szállított a magyar kör a könyvtárba. Ennek ügye 1868-ban nagyobb lendületet vett, s e tekintetben az érdem oroszlánrésze Felméry Lajos és Sylveszter Domokos tagokat illeti; ugyan is, e két tag indítványára 140 lithographirozott felszólítást küldöttek a hazába egyesekhez és hírlapokba, mely meggyőzőn és lelkesítve szól a jénai magyar könyvtár gyarapításának szükséges voltáról.

Az eredmény fényes volt. Tér kimelésből csak a hő kezűbb adakozókat említem meg: Liptay Pál 45 k. Fördös Lajos 34 egyházi művet. Bölcskéry József Sz.-Udvarhelyről 33 frt. Adamis Károly 18 dél német frt. a bihari nemzeti kaszinó 20 frt. az aradi kaszinó 25 frt. Szathmári Király Pálné urhölgy 25 frt. Nem maradtak el az akadémia kiadványai sem. Ekkor nyert a kör egy azután is mindig díjtalanul küldött folyóiratot: a tanár egylet közlönyét. Ezen élénk ügy-buzgalom lehetővé tette, hogy az év végével —

nem számítva a bekötetlen maradt könyveket — 120 mű adassék át az egyetemi könyvtárnoknak. Múltán ülhette tehát 1867 szilveszter-estéjén a magyar kör a könyvtár 10 évi fennállásának örömmünepét, melyet egy transparent fénye, egy új „Egység mindenek előtt“ jeligéjű selyem zászló díszte, a „hymnus“ és a „távol hazántól“ eléneklése, elnök Felméry L. egységet fejtegető s jegyző Sylvester D. a könyvtár történetét tárgyaló beszéde emelt.

1869-ben három ízben előterveztek a kisebb becsű művek; csak az a sajnos, hogy az így begyűlt 12 tallérnyi összszegből csak egy mű: Jókai „szerelem bolondjai“ vásároltatott meg. Sokat nem gyarapodott a könyvtár 1870-ben sem, csak a nagy-körözi helv. főiskolától küldött 14 könyv volt a gyarapodás; a kör még Felméry L. „Skocia leveleire“ sem fizetett elő, bár a kör iránt nagy érdemeket szerzett tanár külön felszólítást intézett hozzá. 1871-ből csak 3 művet — ez is ajándék — lehet feljegyeznünk: Hit, remény, szeretet; Toldy „Egyházi reformja“ Vajda Péter: Buda halála. 1872-ben pedig nincs nyoma, hogy valami figyelemre méltó történet volna ez irányban, pedig a körnek soha sem szabad engednie, hogy könyvtára antiquáltassék.

Az eddigieket összefoglalva: azt mondhatjuk, hogy a könyvtár 1865 óta 150 többnyire tudományos művel szaporodott, mit különösen az akadémia soha meg nem szűnő bőkezűségének köszönhetni (ez évben is megküldte kiadványait). Jelenleg van 534 kötet könyve a magyar könyvtárnak.

A lap-járatás kezdetben is dívatban volt, s most is járat a kör lapokat. Ingyenes lap egy időben a „Vasárnapi ujság“ és „Mű csarnok“ volt. Enyynyit erről.

Az itt tanult magyarok közül eddig elő 1857 óta egy halt el Jénában: Elcsér Simon, Gömörmegye, Dobsina városi 1861. új év reggelén, igen szép temetést rendeztek neki a jénai és hallei magyarok, sirkövet is emeltek (29 tallér) s azon kívül minden évben feldiszittetik a sirját.

Erdélyből 1857 óta egy vagy két szemeszterig itt tanult magyarok nevei: Vajna Adám, Tolvaly Zsigmond, Ignác Károly, Szász Béla, Horváth István, Felméry Lajos, Sylvester Domokos, Kozma Ferenc, Cirják Albert, Molnár Albert, Elekes Károly, Bartha Lajos, Biró Albert, Nagy Lajos, Benkő Lajos és Benkő Gyula.

Benkő Gyula.

A „theol. könyvtár“ létesítésére jelentkeztek lapunknál.

- 11) Albert Imre, harói pap. U. p. Déva.
- 12) Kelemen János, n.-galambfalvi pap. U. p. Sz.-Keresztur.
- 13) Nagy Sándor, alsó-rákosi pap. U. p. Kóhalom.
- 14) Nagy Tamás, tordosi pap. U. p. Szászváros.
- 15) Timár Lajos, mérai pap. U. p. M.-Nádas.

KÜLÖNFÉLÉK.

= (Értesítés.) A zilahi m. kir. állami tanítóképezdőben az 1873³/₄-ik tanév október hó 1-én veszi kezdetét. A beiratások és felvételi vizsgálatok szeptember 25—30-ik történnék. Felvétetik minden oly ép testű növendék, ki 15-ik

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS.

évet már meghaladta, s az anya-nyelv-, számvetés-, földrajz-, és történelemben legalább annyira jártas-sággal bír, a menyinyit a gymnázium, real, vagy polgári iskola 4 alsó osztályában tanítanak. A felvételt kívánkozó erről, vagy nyilvános iskolai bizonyítványt mutat fel, vagy fölvételi vizsgálatnak kell magát alávetnie. Az iskolai bizonyítványhoz keresztlevél és orvosi bizonyítvány is csatolandók. Tandíjt nem kell fizetni. A ki ezen felül még egyéb jótéteményekben (ingyen köztartás, szállás-pénz, és gyógykezelés) is kíván részesítettetni, az szülői vagyoni állapotának hiteles kimutatását mulhatlanul csatolja a tkts. képezdei igazgatósághoz intézendő, legkésőbb szeptember hó 15-ig előlirthez benyújtandó folya-módásához. Zilah, augusztus hó 3-án, 1873. Faluvégi Albert, képezdei igazgató.

= (Nyilatkozat.) Becses lapjának 33-ik számában közölt tudósításomba egy tollhiba csúszott be, mely félreértésre s így szerkesztői megjegyzésre is szolgálván alkalmul: kötelességemnek ismerem, a kérdéses tollhibát kiigazítani. Ugyanis, Gönci Lajos Málnási Ferencnek nem más nemű, mint ügyvédi vizsgájáról tett jelentést. Az eldobásra megért másnemű egyházmegyei censura, tudásom szerint, itt is lejártta magát. Sziveskedjék ezt, nt. szerkesztő ur, ne csak magán tudomásul venni, hanem lapjában közölni is. Abod, augusztus 18, 1873. Gönci János.

= A hivatalába visszahelyezett dr. Sydow, aug. 10-én lépett először ismét a berlini szöszékbe, mely előtte hét hónapig el volt zárva. Az öreg lelkész iránt való lelkesedés valódi örömmünneppé tette e napot; s a kised templomot a szó értelmében virágos kertté alakították át. Nem lehet leírni a lelkesedést és meghatottságot, mely az egész gyülekezetet és a szabadelvű agg lelkészt egyiránt áthatotta, ki békülékeny szónoklatát e szavakkal végezte: „jobb lesz, feledni a multat s megemlékezni azon kötelességről, mely minket illet. Szivem és lelkem fájdalomaiért az volna a legnagyobb elégtétel, ha megszűnnék az egyházi közönyösség s egy új, munkás élet jőne létre, a melyet az egyház-tagok egymás és a papjuk iránti vonzalom, ösztetartás és kölcsönös szeretet tenne láthatóvá, emelne érvényre!“ Ezt bizony, elpredikálhatjuk mimindnyáján; s az volna legszebb dicsőségünk, ha e cél elérésére munkálkodnánk legjobb erőinkkel!

= A vakbuzgóságnak és a lelki nyomornak egy megrendítő példáját közölték a lapok legközelebbiről: Kalocsán, pater Bélus, jezsuita áldozár, még aug. elején, midőn a kholera-járvány határozottabb alakban kezdett mutatkozni, azon kérelemmel járult rektora — Brandis urhoz, hogy engedné meg neki, hogy ha az ur isten a társaságból, vagy a városi igazakból áldozatot kíván, ő önmagát e célra a szent misében istennek följánlhassa. Ajánlata elfogadtatott. Bélus nagy szorgalommal járt azután a kholera-betegekhez, azokat a haldoklók szentségeivel ellátandó. Azonban, aug. 14-én, midőn egy kholera-betegnek az oltári szent-seget beadta, az azt azonnal kihányta, s oly rozsul lett, hogy vele többet beszélni, nem lehetett. S mit tett tisztelendő Bélus atya? Fölkereste ujjával a hányadékban az ostyát, s hogy azt a megszenteltlenítéstől megmentse, a körülállók szeme láttára, ő maga megette. Az esetet még az nap sugdosták, de senki sem hitte. Azonban, aug. 15-én, ebéd alatt, pater Bélus hirtelen rozsul lett, rajta a kholera legrohamosabb jelei kezdtek mutatkozni és minden orvosi segély sikertelen maradván, öt órai irtozatos szenvedés után meghalt. Kell-e ennél irtoztatóbb példa arra az ész nélkül való fanatizmusra, melyre csak egy jezsuita képes; s arra a vakságra, mely átok önmagának és pestis mindenkinek? S ezek dominálják a világot?! O, tempora; o, mores!!

Felölös szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

III. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, SZEPTEMBER 11, 1873.

141—37. SZÁM

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egész évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. — Szerkesztői iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca, 16 sz. —

A kormány és kamarai javadalmaink.

Motto: „Justitia est constans et perpetua voluntas suum cuique tribuere.“ (Pr. Inst. I. de justitia et jure.)

(Folyt. és vége.)

Még csak egy pár megjegyzésünk van hátra. Azon pontjaira vonatkoznak ezek az elutasító kormány, jobban mondva, pénzügyminiszteri határozat indokolásának, melyekben a só és más termény-illetmények, úgy nevezett, megváltási ára, a megváltási időben méltányosnak mondatik ki. Az erre vonatkozó indokolás illő méltatása céljából, olvasóink emlékében szívesen feljuttatjuk, hogy kérdéses fejedelmi javadalmainknak nagyobb részét só (25,900 kőszó, kövönként $\frac{1}{2}$ mázsa), mely a tordai, kolozsi, sófalvi, azután parajdi só-bányákból, és más termények képezték, melyek a kolozsi stb. kamarai uradalmakból lettek volna kiszolgáltatandók.

Ezen só és terménybeli illetmények 1702, január 28-án kelt legfelsőbb rendelet és két udvari dekretum által (1702, apr. 29-ről és 1703 szept. 18-ről) pénzben határozattak kiadni.

Az érték ön hatalmúlag, s mert a ref. status beleegyezése s hozzájárulása nélkül történt: ön hatalmúlag lett megállapítva; még pedig, egy $\frac{1}{2}$ mázsa kőszónak 5, mond: öt krajcárban s hasonló neveltségű csekélységben a többi terményeknek is. Következésképpen az lett, hogy szép összegű javadalmaink, melyeknek mennyiségét még a produkció után, 1669-ben, az Apor-féle intenciókkal szaturált felsőges gubernium is a produkció alkalmával megnyirbáltatása után 8027 frt. $2\frac{1}{2}$ kr.-ban hoz mint akadály nélkül kifizetendő, javaslatba az udvar előtt: leolvadt 3376 frt. 15 kr-ra. Azután pedig Mártonffy r. kath. püspök előleges közreműködése s Hann Ignác udvari tanácsos rendelete folytán (1720 febr. 26-ről) még ez összegből is a tordai, kolozsi és bőd-ujfalusi r. kat. lelkészek javára jelentős összeg

jogtalanul elvonatván, összes tényleg élvezett javadalmunk 3176 frtra szállott. Egyről egyig hivatalos adatok nyomán, ennyit szükségesnek láttunk, az ügy történeti fázisaiból olvasóink emlékébe csak azért is feleleveníteni, hogy annál inkább átlássák a szóban forgó miniszteri határozat indokainak keresztettségét és a laptalanságát.

Térjünk már most a dologra.

Azt mondja az indokolás 8 ik pontja: lehet, hogy a sónak annak idejében történt megváltása ez idő szerint csekélynek tűnik fel; ez azonban nem szolgáltathat okot, hogy a megváltási ár jelenleg fölemeltessék, mert a megváltásnak ezen mértéke, az 1702 évi ügyiratok tanúsága szerint, az erdélyi rom. kath. klérusra is alkalmaztatott. Továbbá, hogy az 5 kr. megváltás az 1715-iki ügyiratokból kitetszőleg, a kolozsvári ispotály-sójárandóságára nézve taxa stabilitata-nak nevezetik; mihez még hozzá adja az indokolás azon állítását, hogy régen a só kövek kisebbek voltak, miért azokat a mostaniakkal semmi estre sem lehet egy arányba hozni, sat. Minő argumentumok! Mintha csak a közelmúlt abszolutizmus gyászvitézeteinek hallanók sokszor tehetséggel párosult tekervényes okoskodásait.

Azt hisszük, hogy a pénzügyminiszterium itt nem azon só-illetmény megváltásáról szól, mit tőlünk a hatalom elvett s megosztott némely rom. kath. lelkészekkel; mert akkor igazán betelnék, hogy „qui se excusat, magis se incusat,“ hanem létezhetett más só-illetményekről. Ugy de, nekünk azzal semmi közünk. A kath. status keresse a maga jogát, a hol van, ha akarja; vagy ha nem teszi: volenti non fit injuria. Ha pedig azok értetnének: akkor ajánljuk a miniszter urnak emlékezetébe a Lipót-féle hitlevelet kiegészítő vallásügyi supletorium diploma ezen szavait: „liberum denique catholicis.. sit, eritque, in residentiae suae locis ac civitatibus ecclesias et exercitia, sine vitio aut detrimento exercitio-

nem templorum aut reditum aliis religionibus addictorum," mely szerint, a mi egyházaink mellett keletkezett rom. kath. papságokat a mi vagyainkból rész nem illetheti. Minél fogva, a nékünk adományozott só-illetmények elvonása magában törvénytelen. Az pedig, hogy az 1715-iki ügyiratban a kolozsvári ispotály-só illetménye megváltási öszszegére nézve kövenként az 5 kr. taxa stabilitásnak van kimondva, nem préjudikálhat a mi illetményünk megváltásának. Az indoklás is, csak per analogiam, mint valószínűséget tünteti fel a stabilitásra. De, posito, non concessio: ha állana is e valószínűség, az előbb felelevenített történeti dedukció kellőleg jellemzi az állandóság létrejöttét: azaz, egyoldalúságánál fogva, alapjában törvényellenességét.

Az indoklás még tovább megy pusztán állításokban az 1702, január 28-iki kir. leiratból kiolvassa, hogy a megváltási ár mindkét klérus beleegyezésével állapított meg. Lám, itt a kérdésnek ismét a sarkpontjával találkozunk; s vajjon, miért nem idézi az indoklás az idézett reskriptum szavait, mi a kölcsönös egyességre vonatkozó állítását igazolná? Nem idézi, mert arról szó sincs s nem is lehet; mert egyesség soha sem jött létre. Vagy, ha mint az indoklás mondja, azon leiratból az egyességre lehet következtetni, miért nem nevezi meg az okot, az alapot, miből következtetését vonta? Keresett indoklás, mint a Nilus forrása; a különbség csak az, hogy ez felfedezhető lehet, de annak alapja soha.

E pontoknál megemlítjük végre, hogy értesülésünk szerint, egy kőso régen, inkább nagyobb, mint kisebb lehetett. Fél mázsás nagyságának megállapítása régibb a jelen kérdésnél. Azon állítással pedig, hogy az 5 kr., azon idő szerint, az értéknek megfelelő árt képezett volna: ellenkezőt tanúsít azon idő árforgalma. Ha oly szomorú és leverő nem volna az ügy kimenetele, mosolyognunk kellene, hogy egy ily jelentős ügy véglegesnek mondott elintézése indokai között ily nevetséges állítás is helyet nyerhetett.

Végezetül, még egy pontja van az indokolásnak, mely a dolog lényegére tartozik, s mit éppen azért reflexio nélkül nem hagyhatunk. Ebben kérésünk azon részének, hogy az érc-ezüst pénzben kellett fizetést bankjegyekben teljesítvén, az ez által támadt kárunk kárpótoltassék a múltira, s jövőre, vagy kötelesség szerűleg ezüstben, vagy agioval történjék a pénzügyi illetmények kiszolgáltatása: azért nem adatott

hely, mert az állam-kincstár a bankjegyek kényszerforgalma behozatala után, minden kötelezettségeit és fizetéseit bankjegyekben teljesíti; továbbá, mondja az indoklás, azért, mert az erdélyi kir. főkörmányszék 1819 jun. 7-ről 5893 sz. a. rendeletében 1818 novemberétől kezdve, a járandóságot kurrencionális pénzben rendelte kiadatni. Ezeknél fogva, megtagadja, hogy alapja lenne kérelmünkben kifejezett azon vélekedésnek, hogy a kérdéses járandóságok ezüst pénzben volnának fizetendők.

Ezekre nézve megjegyezzük mindenek előtt, hogy a 1867-iki folyamodványunkban az érc-pénzben való fizetés nem vélekedés alakjában lett hangsúlyozva, hanem mint jogalappal bíró követelés. A pénzügyminiszterium, igaz, hogy nem látott erre alapot, mert akadályozta az idézett egyoldalu guberniális rendelet, és azt megelőzőleg felhozott okoskodása. Ha nem tekintette volna oly magasnak a fingált, de tényleg nem létezett korlátot az igazság áttekintésére: könnyen átláthatja vala, hogy erre jogalap van magukban a donációkban, a hosszúság gyakorlatban, s azon általánosan elismert kötelességben, mely szerint az ily alapítvány természetével bíró javadalmak, a rendelő, vagy adományozó kifejezett akarata szerint szolgáltatandók ki. Átláthatta volna, hogy még a legujabb időben is (1854) a szebeni pénzügyigazgatóság a bécsi finanszminiszterhez tett s hivatalos adatok után szerkesztett jelentésében „in klingenden Münze“ kifizetendőknek mondja. Azon körülmény, hogy az állam-kincstár a bankjegy kényszerfolyam behozatala óta fizetéseit bankjegyekkel teljesíti, generaliter igaz, de nem speciáliter; mert mindenki előtt tudva van, hogy ettől eltérőleg mindazon tartozások, hol a teljesítés speciáliter ezüstben van kikötve, vagy meghatározva — mint jelen esetben is — a fizetésnek akkép kell történni. Mindezt a felsőges gubernium idézett rendelete sem változtathatta meg. A mit mégis tényleg tett és rendelkezett éppen megfordítva, az nem birt igazán semmi alappal.

— Ime, t. olvasóink, teljesítettük ama szomorú kötelességet, hogy erd. ref. egyházkerületünket érdeklő ezen fontos ügyben a pénzügyminiszter ur határozatát, — indokainak boncolgatásával, megvilágításával, s meg vagyunk győződve, teljes megsemmisítésével, tájékozás végett, már nem sokára öszszetűlendő egyh.-kerületi közgyűlésünk előtt — előterjesztettük. A figyelemmel átolvasást ajánlhatjuk még legfönnb; fenbágyva kinek-kinek, tanulságot vonni belőle. Hogy

egy ilyen, az ügy érdemére vonatkozó egyetlen egy helyes indokkal sem bíró elutasító határozaton meg nem nyughatik egyházkerületi közgyűlésünk, hova ez ügy bizonynyal előterjesztetni fog: az kétségtelen. Mit fog tenni? Azt még nem tudhatjuk. De azt hisszük, nem hibázunk, sőt már a nézet-csere érdekében is helyesen cselekszünk, ha a teendőkre nézve, egyéni nézetünket egy más alkalommal közölni, el nem mulasztjuk.

Halotti búcsuztatás. *)

Julius 4-ke óta Ágyán 62 halottat temettünk el. Prédikációs és búcsuztatás azonban egy sem volt a 62 közül. Talán, átlátta immár az ágyai kálvinista nép, hogy a kálvinizmus józanon felfogott értelmében, a holtak temetésénél az egyházi szertartásnak épen olyannak kell lenni az utolsó napszámos festetlen koporsója, mint az ország legfőbb tisztviselőjének bársonnyal bevont ravatala felett? Talán, megértette már a mi kálvinista népünk, hogy ha nem ellenkezik is a kálvinizmus szellemével halottainkat bizonyos szertartással temetni el, kell, hogy a halotti szertartás saját fogalmának és rendeltetésének megfelelő legyen? Oh nem! Épen nem! Kesereg a nép, legalább egy ideig kesergett a miatt, mert nem sirhatta ki magát hét hét óta kedvére az érzékeny prédikációk s még érzékenyebb búcsuztatók hatása alatt.

Nem prédikáltunk s nem búcsuztattunk azért, mert a politikai hatóság az uralkodó járvány miatt mindkettőt, ígér bölcsen, betiltotta,

Hogy van olyan prédikáció, mely, mint halotti szertartásaink legfőbb része, megfelel saját fogalmának, s rendeltetésének, ezt elismerem. Ilyen minden halotti prédikáció, mely nem a meghalt érdemeit számlálja elő, nem a szenvedett veszteséget rajzolja a szomorú felek kesergetésére, hanem egyenesen az észből észhez szól s az élőket tanítja. Az ilyen halotti prédikáció ellen nem is volna kifogásom, ha gazdag és szegény koporsója felett egyiránt részesülne a halotti gyülekezet annak hasznában. Minthogy azonban, ez nem így van: nem tudom, az ilyen prédikációnak temetés alkalmával való használatát sem meggyőztetni a puritán kálvinizmus fen kifejezett elvével.

Hogy azonban van olyan búcsuztató, mely, mint halotti szertartás, saját fogalmának s rendeltetésének megfelelő, ezt nem ismerem el. Félreértés kikerülése végett megjegyzem, hogy én itt az eddig nyomtatásban megjelent verses búcsuztatókról szólok, melyeket rektoraink használnak. Valamint azt is előre ki kell nyilatkoztatnom, hogy úgy szólok most e búcsuztatókról, mint költői művekről. Nem arról van itt szó, hogy mit érnek ezek, mint irodalmi termékek, hanem arról, lehet-e ezeket kálvinista rektoroknak temetkezések alkalmával, az általuk vallott s ta-

nított tan szellemében használni? Én azt hiszem, hogy semmiképen nem.

Már maga az a körülmény, hogy minden verses, búcsuztató költészet szüleménye, eléggé tapuskodik a felől, hogy inkább szívből a szívhez szól, mint észből az észhez. Nem anynyira tanít tehát a búcsuztató, mint inkább szíveket lágyít s az érzelmeket tartja hullámozásban. Meggyőződésem szerint pedig, temetések alkalmával, a különben is ellágyult s érzékeny szíveket nem anynyira, lágyítani, mint inkább keményíteni kellene. Nem a megindítás, hanem a meggyőzés a főcél temetések alkalmával a különben is ellágyult s érzékeny szíveket nem anynyira lágyítani, mint inkább keményíteni kellene. Nem a megindítás, hanem a meggyőzés a főcél temetések alkalmával.

A búcsuztató rontja, ellensúlyozza a jó halotti prédikáció hatását. Mikor pl. özvegyet s neveletlen árvákat hagyott jó s hívő keresztyén felett ezen búcsuzszókat adja a prédikáció az elköltözött férj és apa ajkaira: minden gondotokat istenre vessétek, mert neki gondja vagyon ti rólatok; mikor meggyőzi az özvegyet s az árvákat a felől, hogy nyugodtan hagyja itt őket, az elhunyt férj és édes apa, mert nem magokra, hanem isten gondviselésére hagyta őket: szemmel látható a hatás, mert enyhül az özvegy, és árvák keserve s kétségbeesés helyett csendes megnyugvás szállja meg hánykodó szívüket. Fel-száradnak a könnyes szemek, s az elhunyt férjet és édes apát mindjárt eltemető föld helyett, a menynyre fügesztk tekintőket. Mi történik azonban nyomban a prédikáció ezen építése és hatása után? Megzendül a búcsuztató szívlágyító hárfája, s a legélénkebb s egyszersmind a legsötétebb színekkel rajzolja a keserű helyzetet, mely a gyámul nélküli maradt erőtelen özvegyre s a kenyérkereső nélkül hagyott árva gyermekekre vár. Feljajdul erre a fájdalom édes sikoltása, megered a már apadni kezdett könnyek csatornája, s a legnagyobb töprenkedés és kétségbeesés látható a már derülni kezdett arcokon. Sir és keservesen zokog nem csak az özvegy és gyermekek, hanem az egész gyülekezet. Ime így rontja le a búcsuztató azt a keveset, a mit prédikáció épített.

De ha tetszik is sokaknak az ilyen búcsuztató, s épen azért továbbra is használandónak vélik azt; lehetetlen, hogy a józan értelem udorral ne forduljon el a búcsuztatónak, illetőleg búcsuztatásnak azon nemétől, melyről nyomban szólni fogok.

Falun általában az a rossz szokás divatozik, hogy halotti prédikációval és búcsuztatóval, vagy csak az utóbbival temetnek valakit, ha mindjárt csak néhány napos csecsemő volt is a halott, legalább is egy félív geneológiát iratnak össze a temetkező felek; és a rektor a geneológiában leírt minden egyes személytől, névről-névre megnevezvén mindegyiket, tartozik elbúcsuztatni a meghaltat. Borzasztó munka ez! Minden egyes nevet versbe szed a rektor s hallat oly hajmeresztő verseszetet, melytől udorral kell hogy elforduljon minden nemesebb érzés. De hát, a rektor kárhoztatandó itt? Nem. Nincs olyan költő a világon, ki egy száraz geneológiát versekbe szedve, úgy tudna előadni, hogy

*) E figyelemre méltó cikket a „prot. egyh.- és isk.“ lapból vesszük át. A búcsuztatások nyomorát mi is érezzük, különösen a vidéken. Jó lenne hát, megindítani ellene a háborút, mert bizony botránny ez.

ne sértse a jó izlést. Többet mondok: nincs olyan költő a nap alatt, ki az említett versezetet elkrészíteni felvállalná. És a szegény ref. rektor két forintért ezt is megteszi. Miért? Mert elődje is úgy cselekedett s hogy ő is így cselekedjék, megvárja, sőt követeli tőle a nép. Egy falusi rektornak pedig mindent a népért s a nép kedve szerint kell cselekedni még most is . . . mert . . . mert; „mi fizetjük rekt'uramat“ — így szól a legutolsó napszámos is. Pedig a ki fizet, az parancsol a mai világban. Ezzel meg van magyarázva és fejtve minden, s a szegény rektor izzad a nemes geneologia versbeszédésekor. Nagytás nélkül állítom, hogy a búcsuztatásnak ez a neve, vagyis, a geneológiában megnevezett rokonok, szomszédok s más egyebektől való elbúcsuztatás legalább is egy iv versezetet foglal magában. Ezt megelőzőleg, szintén legalább is egy iv versezetet olvas fel a rektor. Tehát minden búcsuztatás halott temetésekor két iv verset kell részint lemásolni, részint készíteni a rektornak. Ez olyan munka, mely a mellett, hogy háládatlan, sok időt vesz igénybe. Minthogy pedig a munkálkodás ideje a rektorokra nézve is a nappal és nem az éjszaka: ők is nappal írják le s készítik a búcsuztatót. Ha tehát, ma reggel tudtára adják a rektornak, hogy holnap délelőtt búcsuztatóval kell temetnie: azt az egész napot búcsuztató-írásra fordítja, a másnap délelőtt pedig temetéssel telik el. Ugy van tehát valósággal, hogy minden búcsuztatás halott temetése másfél nap tartja távol a rektort az iskolától. Évenként átlag fel lehet venni 1000 leletet számláló egyházban 20 ilyen temetést. Tehát 30, 40, 50, sőt több napot is búcsuztató-írással és felolvasással tölt el a kisebb és nagyobb ref. egyházakban a rektor.

És épen most értem már oda, a mit be akartam bizonyítani, hogy t. i. a ref. rektorok által végzett ha-

lotti búcsuztatás figyelemre méltó akadálya a népiskolai tanításnak.

Vajha, meghallanák és megértenék ezt azok, a kik hivatta vannak e baj orvoslására! Ime, a politikai hatóság egyszerre betiltotta nem csak a búcsuztatóval, de a prédikációval való temetést is, azt adván okul, hogy a kholera-halottak földbetételét nem szabad késleltetni prédikációk és búcsuztatók tartása által, s nem szabad a népet temetések alkalmával prédikációk és búcsuztatók hallgatására ösztönözni. Igen bölcsen van ez így! S ime azért nem esik ki a világ feneke, s nem hordják ki a határra sem a papokat, sem a rektorokat. Eleintén elégedetlenkedett, sőt zugott is nép, az igaz; de most már megadta magát és megelégszik egy rövid könyörgéssel is, melyet temetés után a temetőben tart a lelki-pásztor.

Vajjon, ha az egyházi hatóság betiltaná a búcsuztatóval való temetést, vagy legalább nem engedné meg a geneológiák versbeszédését: máskint lenne e a dolog? Teljességgel nem. Panaszt emelne ugyan a nép az egyházmegyei közgyűléseken a nem búcsuztató, vagy a geneológiát versbe nem szedő rektorok ellen, azt tudom; de ezt csak egyszer tenné, mert megértvén hogy nem a rektorok, hanem az atyák törölték el a búcsuztatóval való temetést, nem háborgatnák a rektorokat.

Azt hiszem azért, hogy nem sérttem meg a tanácsbíró, esperes és segéd-gondnok urakat, ha indítványozom ez alkalommal: hogy a legközelebb tartandó egyházmegyei gyűléseken töröljék el a rektorok által eddig végzett búcsuztatást, vagy legalább tiltsák be a geneológiák versbeszédését, mint a népiskolai tanítás figyelemre méltó akadályát

Nagy Sándor,
ref. lelkész.

TÁRCA.

A német protestáns egyesület hetedik közgyűlése.

(Folytatás.)

Schweitzban 1835—1861-ig élénk küzdelmek folytak e kérdés fölött. Itália 1865-ben szintén az állam jogának nyilvánítá a házasság-kötést. A porosz király már 1843-ban elismerte a polgári házasság szükséges voltát. Szavát most be fogja váltani. Az állam köteles, minden tagja számára biztosítani a házasság-kötés természetes ősi jogát. Az egyház e jogtúl sokat megfosztott. E visszaélések ellen csak a polgári házasság biztosít. A fakultatív polgári házasság csak félrendszer szabály, célhoz nem vezet, s így rossz. Egyedül a kötelező polgári házasság felel meg a célnak. És ez az egyháznak mit sem árt. Ezt bizonyítják a porosz és heszszeni Reinprovinzban és a bajor Pfalzban tett 60 éves tapasztalatok. E mellett bizonyít 4 év óta Baden is. Nem igaz, hogy Badenben az egybekelték $\frac{10}{100}$ nem ohajtotta volna az egyházi áldást. 1871-ben 4509 pár közül csak 140 kerülte ki a papot. Ebből 73 Mannheimra és Pforzheimra esik, hol a

munkás osztály jelentékeny részének állam- és vallás-ellenes gondolkodásmodja ismeretes. A többi összes vidékre tehát az összes számnak fele sem jut. Kérdézközlésére 22 kerületből a különféle pártok papjai egy kivétellel mind a polgári házasság mellett szólottak. Többen kiemelték, hogy az egyházi szertartás ez által csak tisztább és innepélyesb lett. Eddig mindenki kötelezve levén arra, e kényszer nagy mértékben csökkenté a szertartás ünneplésességét. Most csak az megy a paphoz, kit szíve vonz oda. A külső kényszer megszüntével, megszűnik az eddig sokszor tapasztalt gépies öntudatlanság is. Most az illetők teljes öntudattal teszik, a mit tenni akarnak. A szabadság mellett a felelősség súlyát is inkább érzik. Könnyelmű házasság, elválás sat, eddig is gyakori volt. Az ok tehát nem a polgári házasságban keresendő: könnyelmű elhamarkodás, kalmári számítás, külső, tisztátlan indokok, s főleg a munkás osztálynál néhol már is fenyegető mérvet öltött vallás és társadalom-ellenes atheizmus sat. Örömmel jegyzi meg, hogy a mannheimi és pforzheimi munkások nagyobb része, valamint az összes közép és polgári osztály és az egyház többi tagja ma is egész buzgalommal keresik föl a papot, s az egyházi áldást a há-

zassági innepély koronájának tartják. A badeni nép túlnyomó többsége a keresztyén egyház és vallás iránti tiszteletének és buzgalmának ez által oly fényes jelét adta, mely előtt a vallást hidegen megvető materializmus és a hierarchiai elfogult pessimizmus csak pirulhatnának, s melytől a keresztyénséget kevélyen tagadó Strauss is könnyen kiolvashatja a nem várt feleletet bombastikus kérdéseire: „keresztyének vagyunk-e még; van-e még vallásunk?“ Szónok többre becsüli e tényleges cáfolatot, Strauss hóhortos művére megjelent minden cáfiratnál.

Tovább menve, megjegyzi, hogy az egyház köteles segédkezet nyújtani az államnak a polgári házasság-kötés alkalmával. Helyteleníti némely papok renitens maguktartását. Fölhozza, hogy 1868-ban Poroszországban 1000 esetenél tagadták meg a papok az egyházi áldást az azt kívánóktól. Ezzel szemben, szintén ellenzi bármily kis kényszer alkalmazását az egyházi áldást önként nem keresőkkel szemben. Ezután az 5-ik tételre pár megvilágosító megjegyzést téve, és a tetteket elfogadás végett a gyűlésnek ajánlva, Luther egyik találó mondatával zárta be beszédét. E mondat körül-belől így hangzott: — isten kegyelme a hirtelen záporhoz hasonló. Meg kell ragadni, másképp elmegy és többé vissza nem jön. A Krisztus evangélioma először a keletieknek volt nyújtva, — nem kellett, s most nyakukon a török. Azután a nyugotiaknak, ezek is eljárszák, s most nyakukon a pápa. Okuljatok németek. Ragadjátok meg és őrizzétek meg a felétek nyújtott isteni kegyelmet!

Erre megkezdődött a vita. Csaknem mindnyájan a javaslatban ajánlott kötelező polgári házasság mellett emeltek szót. Csak Schoost, hamburgi lelkész szólott ellene, támogatván a hamburgi prot. fők egyet erre vonatkozólag beadott javaslatát, mely a Hamburgban már régóta érvényben levő fakultatív polgári házasságot ajánlja. Dr. Schröder, wormszi jog tudós vele szemben a rajnai vidéken szerzett tapasztalatok nyomán, a kötelező plg. házasság mellett szavaz. Fölhozza, hogy Mainzban 38 év alatt az evangélikusok közül csak 3 pár kelt össze papi áldás nélkül. A vidéken még ennél is kedvezőbb az arány. A mainzi püspök minden philippikái és erőlködései dacára sem tudta eléríteni hivatát a polgári házasságtól, mely ott valódi talizmánja lett az addig sokszor veszélyeztetett békének.

Még pár szónok röviden a bizottmányi javaslatok mellett szólott, mire az minden változtatás nélkül elfogadtatván, a gyűlés 2 $\frac{1}{2}$ órákor eloszlott.

Ebéd után, 4 $\frac{1}{2}$ órákor a szakadó eső dacára, szép közönség gyűlt össze a Thomas-templomban, a Reinecke karnagy vezetése alatt összeállított templomi koncert meghallgatására. A jelentkezők 1 $\frac{2}{3}$ tallérért kaptak e koncertre és a diszebédre jegyet. Külön jegy és igen sok kelt el. Nagy élvezet volt, hallgatni a férfi és nő tagok művészi énekét és játékát.

Németországban csaknem mindenütt, de különösen éppen Lipcsében igen nagy mértékben emelik ezen ének- és zenekarok az isteni tisztelet innepélyességét. Különösen a Thomas-templomban egy 10—12 éves, fiukból álló kitűnően is-

kolázott ének-kar gyakran szerez kedves meglepetést az isteni tiszteletre összejutottaknak.

Estve, a folyton tartó rossz idő miatt, csak kevesen jöttek össze a porosz vendéglőben. Rövid ismerkedés és inkább csak helyi érdekű szóváltás után, pihenni ment a társaság.

14-én reggel 9 órákor csaknem egészen megtelt a Nikolai-templom tágas hajója. A „Befiehl du deine Wege“ elénklése után, Lang Henrik, zürichi lelkész erőteljes alakja tűnt elő a szószékről. Minden szem felé irányult. Sok rozsat hallottak róla kegyes papjaiktól a jámbor lipcsóiak. Most előttük állott Lang. Lesve lesték szavait. Szinte lehetett olvasni szemeikből az örömet. A csalódás ez uttal kedves volt. A szép beszéd mintegy apológiája volt a protestáns egyet működésének, s egyszersmind tényleges cáfolata a szónok vallásossága ellen szétszort rágalmaknak. Alapul a 119-iki zsoltár 52-ik versét olvasá föl. Megkísértem, legalább töredékes vázlatát adni a kitűnő egyházi beszédnek.

A régi hit és az újabb tudomány közt áthidalhatlan hézag támadt. Az még mindig bizik és hisz a csodákban; ez mindenütt szigorú törvények működését látja és keresi a természetben. E meghasonlás itt és ott többeket a szélsőségekig ragadott. Némelyek minden történeti alappal szakítva, magát a vallást is el akarják dobni. Mások — tán e tulzástól is visszarámúlva — csak az ősök hitében vélnek üdvöt és nyugalmat találni, visszatérnek a csodák istenéhez, ki önkénylleg kormányozza az egész mindenséget, s kénye-kedve szerint rendezheti, zavarhatja a természet folyását. E két szélsőség — atheizmus és orthodoxizmus — közt közbül áll egy jelentékeny tömeg, mely sem a tudomány vívmányait földadni, sem hitét, vallását megtagadni, nem tudja és nem akarja, hanem ama két szélsőség közt hányatik. A kétely tengerén Scylla és Charybdis közt forog. Szónok ezek felé nyújtja kezét. Vajha, elég erős volna, őket biztos révbe — a vallás és tudomány egymás közti kienkesztelődésének biztos révébe segíteni. E végre okokkal igyekszik őket meggyőzni a felől, hogy:

1) még sem oly veszélyes oly világban élni, hol minden változhatlan törvények szerint történik; és hogy

2) e törvények sehogyan sem veszélyeztetik, sőt inkább az őt teljes joggal megillető első helyre, ősi tronjára helyezik vissza a vallást.

Csak külső, mekhanikus erőkhő műhelye volna-e a világ? Nem. Látjuk és érezzük, hogy a felhő tornyosulásában, a fa virágzásában, a kis madár éneklésében: mindenütt egy belőlről kifelé ható élet nyilvánul. Egy ily világ polgára az ember; s minő üdvös, tudnia és éreznie, hogy a világ, melyben él, szigorú törvényeknek hódol; hogy ő nem a vak sors szeszélyétől, hanem örök törvényektől függ. Az éj rémei és a pokol gonosz szellemei elenyésznek. A kicsinyes és aggályos kérdések: miért tette isten ezt, vagy azt; miért sujtóla az embert így, vagy úgy: elnémulnak. Az ember tudja, hogy ugyanazon törvények szerint éri őt a jó és a rossz. Örömmel fogadta a jót; békével kell tűrnie a rosszat. Hisz, mint polgár is, nem hoz-e sokszor áldozatot az államnak a rend és törvény föntartásáért? Hát, nem a szenvedések iskolájából emelkedik-e föl legtöbbször az ember

bár minden intézkedést megtett arra nézve, hogy a felhalmozódott restanciák tisztázassanak s beszédessenek, és erősen elhatározott célja, az intézetet bár csak nincsen szegény gyermek számára is ez évben ismét felállítani; de a restanciák e szűk természetes évben alig ha fizetni fognak, s így félt, hogy a nemes cél ez évben is csak cölnek maradt. Ez is szomorú dolog!

Ad vocem: restancia.

Erről ismét az jut eszembe, hogy szil.-szólnoki egyházmegyénk 1868-ban volt szerencsés, a köz szent zsinatot kebelében tisztelhetni. Ennek tartása végett magunkat s egyházainkat aránylagosan megróván, a rovattal igen sokan a szükségelt időre nem fizették be, minek következése az lett, hogy a szükséges költségeket a köz és özv.-árvaik pénztár segítségével fedezhette az arra kinevezett bizottság. Azonban, az akkor restanciában maradtak utólagosan kevés kivétellel befizették illetékeiket, de azért a nevezett pénztárakban még ma sem fizettetett be az azokból kikölcsonzött összeg s így a szegény pénztárak e célra kikölcsonzött tőkék gyümölcstelenül hevernek; sőt a zsinati költségekről való számadás sincs tudtomra még eddig tisztázva; pedig bizony ez 5 év óta megtörténhetett volna már. Aztán, vannak itt még más egyéb restanciák is, melyek megérdemelhetnének egy kis szellőztetést, de most hosszúsas lenni, nem akarok. Legyen elég most ez, mert ez is szomorú dolog! Végre,

A n. t. szerkesztő ur engedelméből, hadd írjak le még egy érzékeny és szomorú jelenetet, mely mindnyájunkra nézve, kik papok vagyunk, megdöbbenő lehet, ha csakugyan igaz azon szólásforma: „hodie mihi, cras tibi.“

A közelebb tartott egyh.-megyei tanács-gyűlésen szerencsém volt, jelen lehetni s ott fájó kebellem hallottam panaszkodni egy szolgálatában s a közügy iránt tanusított számtalan érdemeiben megöszült, 64 éves öreg paptársunkat, ki papságának 37-ik évében jelenleg a 29-ik évet tölti közszeretethben egy oly egyházban, melyben a közelebbi években mind kül, mind bel csin, mind művészi tekintetben egész egyházmegyénkben a legdiszesebb és költségesebb templom emelkedett ugyan; de a parokhiai épületek minden mellék épületekkel s kerítésekkel elavult rongyokból állanak, — s ki a mellett, hogy egyházában minden nemes és szent célu törekvésekben — s így az említett templom építésébe is munkáson folyt be, külön magány-alapítványokat is tett egyháza javára; így például: a szegény gyermekek dijnélküli taníttatására 40 frt. alapítványt, a közelebről Bécsből hoztatott orgonára 20 frtot adományozott s ki az egyháznak, 1844-ben oda költözködése alkalmával, ott talált csekély tőkéjét, mely mintegy 124 frtból állt, az 1862-ik év végéig hű kezelése mellett 3169 frt. 19 kra emelte, s ki közelebről sok utánjárás és kelés által 58 frt. károsodásból mentette meg egyházát, a menyinyiben az adóvégrehajtó a rendes adón felül enynyivel többet harácsolt fel az egyházon, midőn ezt visszakövetelni, az egyház-tagok közül senki sem lépett fel, a szegény öreg papnak kellett utóvégre is a szatmári pénzügy-igazgatóságához folyamodni, s így sikerült az igazságtalanul harácsolt 58 frt. többletet visszanyerhetni, s ki a mellett, hogy egyházában minden papi kötelessé-

geit pontosan végezi, az egyházmegyei közügyek vitelében is munkáson s a legnagyobb ügy-buzgósággal, elégszer használta feláldozásával is nagy mértékben befoly, ezen érdemekben megöszült öreg paptársunkat hallottam keserű érzések között panaszkodni azért: hogy őtet a tks. főgondnok úr, a helybeli presbiterok és a n. t. esperes úr jelenlétében csúfosan lepirongatta, lepiszkolta, állítván a többek között, hogy: „oly tétlen, mint sok más papok, kik semmit sem tesznek“. Vajjon, már hányat és melyikünket értett a „sok más papok“ alatt a tks. főgondnok úr, jó lett volna, megnevezni. És miért történt mindez? Csupán csak azért, mert egy a papi telket kerítő, állítólag ez előtt 32 évvel készült, veszsözöbül font gyepű, anynyira megavult lévén, hogy már éppen haszonvehetetlen: szegény öreg pap-társunk, miután hiába esdeklent mind a számadó, mind a tks. főgondnok úr előtt, hogy csináltassák meg, s miután mind kertjének véteményeit, mind az udvarán lévő széna és szalma takarmányát a falusi marhák és sertések pocskéká tették: az esperesi hivatalhoz mert folyamodni s annak intézkedését kérni a papi parokhialis telek berittetése végett. Érzékeny megindulással vette 64 éves öregünk keserű panaszát az egyházmegyei-tanács, s hogy mi határozatban állapodott meg e tárgyra nézve, azt hiszem, majd a t. jegyző úr közölni fogja. Ime a példa, hogy érdemeink után is, ha szükségünkben, szorongattatott állapotunkban szót merünk emelni egy felsőbb hatósághoz, mi a jutalmunk! Ime a példa, hogy nekünk prot. papoknak, ha sebjéink vannak, hallgatnunk kell, nem tanácsos feljajdulnunk, mert, miként a ftd. püspök úr a mult évi egyházker. gyűlésen tett jelentésében igen találólag megjegyzé, „ha a lelkes a törvénytelen eljárás ellen felszóllal, az eleven szentet gyűjt fejére“.

Bizony-bizony, még ez is szomorú dolog!

Érmelleki.

K Ü L Ö N F É L É K .

= „A vallásos eszmék történetének“ második s utolsó kötete, lapunk főmunkatársától — Stein Jánosnál — megjelent. Szerző sokkal közelebbi viszonyban áll lapunkhoz, hogy sem hivatalos éreztetőnk magunkat e mű dicséretére. Tízetes méltatását valamelyik kevésbé érdekelt munkatársunktól várjuk. Mi ezuttal csak annyit jegyzünk meg, hogy tartalma a Krisztus korától kezdve, a legújabb időkig az összes vallásos mozgalmakról áttekintést és tájékoztatást nyújt s csatolva van hozzá még egy függelék is, a magyarok ösvallásáról. Ugy tudjuk, hogy főtanodáink nagy része kézikönyvül már el is fogadta s példájukat a királyhágon-túli atyafiak is követik. Közelebről mutatványt közlünk belőle s reméljük, hogy lelkes-társaink java sietni fog, e művet megszerezni,

= A mint a helybeli lapokból olvassuk, Uhlár Pál, piarista a kolozsvári rom. kath. liceumnál, kilépett a szerzetből s unitariussá lévén, mint tanár fog alkalmaztatni ugyanott. Rövid idő alatt Berec Antal, dr. Császár Károly, Parádi Kálmán és most Uhlár lépett ki e szerzetből. Ez bizony, az idők tanuja; bár másfelől nem hiányzanak a Béhus atyák és — Nemes Anicét; persze, más szerzetnél. Nó hiszen, a „Magyar állam“

megdolgozta e lapok szerkesztőjét abban a híres kauzában „harc egy hulla felett“ (31 sz.)! Legközelebről pedig a kultusz miniszter, Fogarasi ő excellenciája panaszá követeleiben, felelebre szoritotta a kolozsvári tanácsot eljárásáért ugyanez ügyben. Kiváncsiak vagyunk az eredményre. Minden rosszra el lehetünk készülve ez ultramontan világban; ... de — hála istennek! — Kolozsvártt megszűnt a cholera!

— Sok olyan dolog van a világon, sőt a mivelt népek közéletében is, melyre mi, vitéz magyarok, lenéző kicsinyléssel szoktunk tekinteni. Ilyen, a többek közt, a zene és mindenek előtt, az ének. Oh, tudjuk, hogy magyar népünk nagyon is zenekedvelő, ha a cigány huzza; de azt sem feledjük el, hogy Németországot hogyan kacagta sok szép lélek, midőn a sok dal-egylet, dalkör sat. öszszegyűlt évenként s ünnepet ült és énekelt. És ez az énekes Németország a végén megverte Franciaországot. Arra senki se gondolt, a zene és ének magasabb rendeltetésén kívül, hogy az egyesülés maga és a gyakori találkozás minő közszellemet képes kifejteni. Ma sem igen gondol; mert az, a mi nálunk e tekintetben történik, ha semminek nem is, de igen kevésnek mondható. Lám, Svájc e dolgot sem engedi kisiklani művelődési életéből, s a hat éves gyermektől elkezdve, minden tanulótól megkivánja az énekekben való előhaladást csak úgy, hogy nagyot mondjunk, mint akár a kátékhizmus tudását. S épen ezért e kis országoeskában nem kevesebb, mint 479 dal-egylet működik és örvend virágzásnak s teljes elismerésnek, melyek mellett még minden városban, vagy községben is van ének-kar. Hogy minő hatást gyakorolnak ezek az erkölcsökre, a szép iránti érzék fejtésére: arra ez idő szerint, nem terjeszkedünk ki. Csupán azt kérdezzük, hogy miután nálunk protestánsoknál az isteni-tiszteletnek elég fontos részét teszi az ének is: hány pap, vagy kántor veszi magának a fáradságot, hogy községében ha nem is őszhangzatosan, legalább türethető éneket lehessen hallani? Pedig az ének-tanulás és az abban való gyönyörködés hány órát foglalna el azoktól, kik most a korszomában keresnek szorakozást! Van elég tér a munkára, a ki dolgozni akar; a ki pedig dolgozni, nem akar, ne is egyék — mondja az apostol, — mig egy szép német dal így zeng:

„Wo Man singt, da lass Dich ruhig nieder

Nur böse Menschen haben keine Lieder!“

— A vakbuzgóság az, mely megszállotta jelenleg Franciaországot; azt az országot, melynek legtöbbet köszön az emberiség, hogy birtokába jutott oly jogoknak, melyek jelzik méltóságát. Előttünk nem Sedán alázata meg e fölséges népet; hanem az, hogy most oda vetette magát a jezsuiták karjai közé: felajánlották Franciaországot „Jézus szent szívének“ és e zászló alatt búcsukra indul az egész ország s áldozatul esik a munkátlanságnak, a kicsapongásnak és csodába hiszen, csodát vár a helyett, hogy munkálkodó lenne és nem álom-látó! Ha így pusztul amaz ország, mely az eszmék bölcsője: mit várhatunk azoktól, melyek csak recipiálnak?

— Elzász és Lotharingia elvesztésével egyszersmind elveszett a straszburgi theol. fakultás is Franciaországra nézve. Ezt pótolhatni, „a theol. tudományok szabadelvű iskolája“ név alatt egy új intézet fog megnyílni dec. 1-én, Párizsban, mely nem csupán theol. fakultás lesz, hanem tudományos oktatást nyújt, könyvtárt alapít, lapokat járát, theol. kérdésekre pályadíjakat tűz ki s figyelmet fordít a prédikáció emelésére. Programja és tanárai nem mind szabadelvűek ugyan, de mégis jobb, mintha éppen semmi sincs; s minden esetre, ha öntudatlanul is, munkálni fogja az eszmék terjedését.

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS.

Nyomatott Stein János m. kir. egyetemi nyomdász betüivel Kolozsvártt.

— Az olaszországi hivatalos lap közli az eredményt, melyet az egyházi javak eladása mutat 1867 — 1873 jul. 31-ig. Egyedül júliusban 3.516,433 lira folyt be. 1873 januártól fogva június végéig 24.316,602 lirát vettek be. 1867-től fogva jul. 31-ig, öszszesen a következő számok tüntetik elő a bevételi 422.130,729 lira. Lám, ez a legkatholikusabb országban történik, hogy a „holt kezén“ levő javak az ország felvirágoztatására fordittatnak; míg nálunk egy kath. plébánus előtt megretirál a miniszterium, sőt nem egyszer az országgyűlés; hanem, a mi kameratikumaink jogos ügyét elutasítják!

— Az észak-amerikai methodisták, folyó évi jul. 13-án minden nemű ünnepélyes formák közt ülték meg százados emléket az első konferenciának, melyet Philadelphióban tartottak 1773-ban. A methodisták a legbefolyásosabb felekezettel Észak-Amerikában, miután az amerikai 631,082 egyházból 21,337 az övék, melylyel egyetlen más felekezett nem bír, s vagyonuk körül-belül 70.000,000 dollárt képvisel. Száz év előtt csak 1160-on voltak, míg most számuk 650,006. A methodisták után a baptisták vannak legtöbben.

KÖRÖZTETNEK.

850—1873.

A kolozs-kalotai egyházmegyéből

1) Másodszor köröztetik a m.-gy.-monostori kántor tanítói állomás, fizetése 432 frtra van számítva, alkalmas lakházzal, melynek házi kertje, a veteményesen kívül, három szekér szénát terem, alkalmas időben sarjút is.

2) A zsoboki kántor-tanítói állomás: fizetése 264 frtra számítható, ide nem értve a kántori lakást, kertet, a temető $\frac{1}{3}$ rész gyümölcs-termését és a termésből való jövedelmet.

3) A nagy-petrii kántor-tanítói állomás, fizetése:

a) Az egyház magtárából 50 nagy véka törökbuza.

b) A kepe-fizetőktől 40 nagy véka részint rozs, részint törökbuza.

c) 10 frt. osztr. értékben.

d) Minden tanulótól $\frac{1}{2}$ szekér fa: tanulók száma 35. Betűzőktől 8 kr; olvasóktól 13 kr. o. é.

e) Fa-kepe, 9 szekér.

f) 16 véka főrőjű szántó, melyből 4 vékára valót az egyház miveltet őszi mag alá; a többit a tanító mivelleti. Az adót az egyház fizeti. Ezen földek föl váltva használhatnak 3 fordulón.

g) Lakás, veteményes és gyümölcsös kerttel, melynek területe két hold.

h) Temetés: énekszóval 20 kr. búcsuztatással 40 kr.

i) A temetőben terem egy szekér szénája, mit a tanító mivel.

4) A szent-lászlói kántor-tanítói állomás. Fizetése: 299 frt. 98 $\frac{3}{4}$ krajcár, mely ekkint jó be:

1) 107 kepe-fizető 1 véka tisztabuzát 1 frtba számítva.

2) Garas pénz ugyanezeketől 38 frt. 97 kr.

3) 8 öl hosszu tűzi fa, 5 frt. számítva.

4) A községtől fél nyíl erdő 4 frt. számítva.

5) 6 darab szántó és kaszáló haszon-élvezete 109 frt. számítva.

Pályázati határidő m.-gy.-monostorra okt. 7-ike, a többire okt. 15-ike. A jelentkezők folyamodványait t. Szakács István esperes aa.-hoz Szt.-Lonára (u. p. Gyalu) küldendők.

Kolozsvártt, szept. 8, 1873.

Püspöki megbízásból,
a titkár.

Felölös szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

III. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, SZEPTEMBER 18, 1873.

142—38. SZÁM

Megjelenik minden esütő-tőkön egy iven. — **Előfizetési** ára egész évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. — **Szerkesztőségi** iroda — hová a kéziratok és előfizetések **bérmertve** küldendők: külnagyarutca, 16 sz. —

„Biztosítsunk magunknak.“

Az „Erd. prot. közlöny“ folyó évi 26-ik számában egy indítvány jelent meg a főnebbi cím alatt.

Az indítvány lényege ez: biztosítsa minden egyházmegye maga keblileg magát; biztosítási alapul az özv.-árva-tár pénzei jelzi; vagy biztosítsunk kerületileg, alap legyen egy évi állam-segély, 14,000 frt.

Magvallom, engem nem lepett meg maga az indítvány, mert ez már egyházmegyei közgyűlésünk előtt is lejárt magát, más alakban, de éppen ez az indítvány; néhány perc alatt egyhangulag kimondatván reá, hogy elvettetik azon indokból, mert gyűlésünk az özvegy-árva-tár alapját „fidei commissum“-nak tekintvén, nem érzi magát jogosultnak, kockára tenni azt a tőkét, melynek célja nem nyereszkedés, hanem özvegyek és elnyomorodott agg tanítók és papok segélyezése.

Lássuk, indítványozó mivel akarja, megkedveltetni indítványát? Azt mondja, hogy minden biztosító-intézet első sorban magát biztosítja, s azután mást. Ha így lenne, akkor nem olvasnánk anynyi bukást!

Igaz, minden biztosító-intézet nyereszkedésre számít; de a következtetés, hogy nyer, nem mindenkor áll.

Nézzük csak azt a sajnált tömérdek pénzösszeget, mely egyházmegyénkből évenként a Viktoria erszényébe vándorol, szemben a biztosító, összeggel.

Az elnöki jelentés szerint a Viktoriának biztosítás fejében fizetünk évenként 300—400 frt. körül; a biztosított összeg 35—40,000 (a számokra tisztán nem emlékszem) és sem én, sem többi tagja gyűlésünknek nem borzadt meg a fizetendő összeg nagyságától, mit bebizonyított azzal, hogy mikor a kezünk alatti indítvány szóba jött, még vitát sem idézett elő, hanem egyszerűen elvettetett; holott pedig a mi gyűléseink nagyon beszédések, hangosak szoktak lenni.

Itt helyén látjuk a biztosító intézetek életfeltételéről szólani.

Mindenek felett, erős alappal kell rendelkeznie, hogy a biztosított összegnek legalább kétszeresét meghaladja. Halva született az az intézet, melynek alapját a biztosított összeg menynyisége felülmulná. Már pedig, a mi keblü biztosításunknál legalább tízszeresen lenne magasabb a biztosított összeg a biztosítási alapnál. A mi özvegy-árva-tárunk alapja 5,690 frt. a biztosított összeg 35—40,000 frt. Hova tudna rejtőzni cikkező barátom, ha indítványát elfogadnók, s két-három szerencsétlen tüzeset felemésztené az özvegyek és árvák könnyei száritására, keserveik enyhítésére alapított tőkét; s a szó teljes értelmében füstbe menne; hova tudna, mondom, rejtőzni azoknak átka és könnyei elöl, kiket egyetlen gyámpalcájoktól megfosztana? Vagy az efféle károkat a következő szerencsésebb évek nyereményéből reméli kárpótolhatni?

A Viktoria biztosít 7 évre még pedig a hetedik évre ingyen. Annak, hogy én pap vagyok, ma éppen hét éve; ez alatt az idő alatt volt egyházmegyénkben a mi épületeink között hat tüzeset: Hévízen kétszer, N.-Solymos, Dálya, Ege és Telekfalva községekben. Vegyünk fel községenként 400 frt. kárt, ez teszen 2,460 frtot; fizet az egyházmegye évenként 350 frtot, ez 2100 frt; tehát, veszteség 300 frt. De hátha szerencsétlenebb évek következnének; s történnék évenként 3—4 káreset, 5—6000 frt. Két év alatt semmink sem maradna, sőt nem is tudnánk fizetni, mert honnan lehessen 35,000—40,000 frt. értéket 5000—6000 frt. tőkével fedezni? Így, azt a szép kis tőkét, melyet elődeink saját zsebékből alapítottak, vagy legalább kezdeményeztek s reánk hitbizománykép hagytak, s melyet nekünk kényünk szerint használni, nem szabad: pár forint remélhető haszonért 3—4 év alatt semmivé tennők?

Nagy pénz-intézetek milliókat veszthetnek és még sem buknak el, mert a milliók mellett még

milliók maradnak és van segéd-alapjok, sokbúl sokat lehet kockáztatni, jobb jövő reményében; de mikor az alap-tőkét a biztosított tőke tiszszeresen is felülmulja, a bukás elkerülhetlen. Az első nehézség tehát az alap-tőke-hiány!

A második feltétel is hiányzik: a kezelés, melynek hiánya, vagy rossz szerkezete a legszilárdabb alapon nyugvó intézetet is a bukás örvényébe sodorja. A kezelés jár a legnagyobb bajjal.

Hogy lehetne berendezni a kebli biztosításnál a kezelést: erről nem szól az említett cikk.

Nézetem és a dolog természete szerint, elnök az esperes lenne, pénztárnok az egylet pénztárnoka; mert hogy külön elnököt és pénztárnokot tartunk, akkor 2—3000 frtos hivatalokat kell beállítunk, s így az egész alap hivatalnok-dijazásra fordítatnék. De az esperest nem is lehet ezzel elfoglalni, míg az esperes pap is, ez inkább tiszteletbeli, mint díjazott hivatal, és esperesi bokros teendője mellett papi teendője is elég van.

És másfelől, pénzt kellene tartani kéznél, egy pár ezer frtot, hogy esetleg röktön fizethessen; vagy jó hitelű kereskedő házzal kellene szerződésre lépni, hogy előlegezze a kárterítéseket; de én nem hiszem, hogy ilyenre találunk. Ime, a bökkenő!

Éppen ezen érvek szólnak a kerületi biztosítás ellen is, azzal a különbséggel, hogy itt már igazán egy egész irodát kellene beállítani, mely 10—12,000 frtot emésztene fel, ha lenne? A nobile officiumok rég lejártak, ingyen szolgáltatot nem kívánhatunk; még olyan hivatalnokokat is fizetünk kell, kik a táblabirói korszakban még sekretáriust is tartottak számunkra; és ez a maga rendén van, mert így legalább felelősségre vonhatjuk hivatalnokainkat; a kötelezettségnek joga is van.

De, van itt a kerületi biztosításnál egy más baj is, a mit el is kellene hallgatnom: ez az, hogy minden egyházmegyében kellene egy főügynöknek lenni, káresetek felvételére ezek szállanának ki; mert, hogy felteszem, Kolozsvárról jöne szemle-bizottság, ez aztán igazán nem lenne gazdálkodás — a kerületi ügynökök aztán vallának amaz elvet: quisque sibi proximus est; így, korábbi káreseteket kifizetnének, de bizony a többiek semmivel maradnának, semmivel maradna az anyaszentegyház, és vitorláinkat összevonva, újból csak a Viktoriához, vagy más intézetekhez fordulnánk biztosítás végett.

Szerény véleményem tehát ez indítványra ide

megy ki: fizessük pontosan a jó indulatu intézeteknek azt a csekély dijt és akkor örvendjünk leginkább, ha évek hosszu során ingyen fizetünk, nem lévén kénytelenek, kártérítésért folyamodni; mert ekkor, még több kedvezményben is tudna részesíteni.

Ne népszerűtlenítsük az ily jótékony intézeteket, mert elég népszerűtlenek azok most is hazánkban; különösen nemzetünknel a biztosítás terén — a mivel Európát veszem fel — mögöttünk talán egy nemzet sincs.

És ennek morális következése is van. A büszke magyar százszor inkább kér, koldul, mint a szerény és gazdálkodó szász.

Én a szászok szomszédságában laktam majd egész hét évig, de hozzám soha egy szász atyafi sem jött kéregetni, pedig ott is oly gyakori a tüzeset, mint a magyar vidékeken; cláh, főkép magyar minden héten járt Erdély minden részéről, Csik, Gyergyó, Háromszék, Udvarhely és M.-Szék, sőt még Aranyos-székből is. Nem jött a szász, mert ő meggazdálkodik azt a pár forintot, mivel százakat biztosít; csaknem tűzmentes épületei is mind biztosítva vannak, s ha kár éri, a társaságnál követel, de nem kegyelem-filéért könyörög egyesek ajtaján.

Maradjunk hát úgy, a hogy vagyunk: az árva táruk pénzalapját károsodásnak kitenni, nem vagyunk jogosultak; az állam-segélyt az állam nem tőkének, hanem mindennapi szükségek enyhítésére utalványozta s efféle biztosítási lapokra fordítani, bizonyosan nem fogná engedni. Béke velünk!

Kádár Domokos,
égei pap.

Nyílt levél Jakab Eick urhoz.

Öszintén vallom meg, hogy a menyinyire félttem attól, hogy a petrozsényi, vagy jobban mondva, zsilvölgyi ujonnan alakult ev. ref. egyház mellett fölemelt szómat már-már agyonhallgatással mellőzve, a szent ügyet elesni engedik: éppen anynyira jól esett lelkennek — és e fölött való belső, tiszta örömemnek eléggé hangot adni, nem tudok — midőn szerencsém lehetett, ön szavait ezen erkölcsi, vallási és nemzetiségi tekintetben egyiránt igen fontos ügy mellett, e becses lapok hasábján olvashatni. Vajha, nemes kebelből eredt pártoló fölshólalása többeket, sokakat, az egész egyetemes prot. egyházat maga után ragadná e magával még jóltehetetlen, csecsemő-ekklézsia ápolására; mert ha valahol, itt bizonyára szükség van segítő karokra. Egy a mivel világból kiszakasztott, ide a havasok zordon bércei közé zárt, s úgy szólva, földrészünk mindenféle nemzetiségei hulladékából egybesepert telep ez, melynek khaotikus hullámozása közben hittestvéreink, hogy, erkölcstelenségbe és végveszélybe el ne merüljenek, csak is.

á mi éber figyelmünknek lesz köszönhető. Mentő karokra van itt mulhatatlanul és sürgetőleg szükség, ha akarjuk, hogy itteni hitsorsosaink el ne pusztuljanak. Egy belső miszsió ez, szintén oly fontos, ha talán még nem fontosabb, mint a moldva-oláhországi, melyre jobbaink már eddig is ezereket áldoztak. Mert ez közvetlen édes hazánk szent földén, a mi kebelünkön, karjaink között van, mindeddig, fájdalom, oly kevesektől ismerve s épen azért magára hagyatva. S pedig e nép, melyet egyedül a megélhetés reménye hozott itt egybe, anynyira tehetetlen, szegény, hogy a beszolgáló lelkésznek alig képes csak az uti költséget is fedezni, szó se lehetvén valami díjazásról munkája, fáradsága jutalmául. Felfolyamodásunk a kormányhoz még eddig mind hiában volt; még soha legkisebb válasz sem érkezett reá. A vasuti igazgatóság pedig abbéli kérelmünket, hogy a beszolgáló papnak időről-időre ingyen jegyet sziveskednék adni: azzal a válaszszal utasította vissza, „hogy sajnálattal kell kijelentenie, mi szerint azt a főnnálló szabályzatok értelmében, nem adhatja meg.“

Isten látja lelkemet, én mindeddig egyedül azon megnyugtató öntudattal kebelemben, hogy testi lelki szükségben levő felebarátainnak nyujhattam némi vigaszt szorongatott állapotukban, a kegyelemnek nekem adott mértéke szerint, minden legkisebb díj nélkül tettem meg, s mig lehet, teendem ezután is az utat hozzájuk, csak hogy egészben minden lelki vigasz nélkül ne maradjanak. Éppen ezért, nagy elégtételül szolgál nekem ezen munka közben, azon hiv ragaszkodás és vallásos buzgóság tapasztalása, mely e népet élteti, s ősei szent hitének fentartásában önmegtagadásra, áldozat-tételekre lelkesíti; nem kis mérvben fokozta ebbeli buzgalmamat annak tudata, hogy vannak nemesen érezők, kik azt nem csak méltányolni tudják, de e gyámoltalan népet tetteleg is jótékony segedelmőkkel támogatják. Az öné e téren az érdem; mert ön volt az első, ki kiáltó szavaimat megértve, az alamizsnálkodók sorába, mint első belépett, sőt — fáradságot nem kimélve — másokat is megnyerui igyekezett.

Ne is szűnjék meg ezzel nemes buzgósága; sőt inkább, megragadva minden kínálkozó alkalmat, fölhasználva minden egybekötöttest és befolyást, melylyel bir ugy itt az ősi tűzhely körül, mint a haza szívében és a vidékeken, szerezzen e szent ügynek pártolókat, elhívén, hogy a fillérek, miket így hazánk közjára érdekében áldozatul hoz, ezerszeres kamattal fognak egykor szeretett hazánk boldogsága előmozdítására visszafizettetni. Igaz, testvéri indulattal.

Óralya-Boldogfalván, augusztus 24-én, 1873

Fabri József,
ref. lelkész.

Értesítés,

Kolozsvártt, a belvárosi Fröbel-intézetben az 1873/4. tanév kezdetével megnyitandó „gyermek-kerti nevelőnő-képezde“ iránt.

A kolozsvári belvárosi Fröbel-intézet igazg. választmánya az intézeti szabályok második pontjában célul tűzé

ki, ezen intézetet gyermek-kerti-nevelőnőket (gyermek-kertésznőket) képző intézettel egybekapcsolni.

Ilyen intézetre nálunk kiváló szükség van. A gyermek-kertek hazánkban gyorsan szaporodnak, az erdélyi részekben létező városok is élénk tevékenységet fejtenek ki ily intézetek létesítése céljából. Fröbel Frigyes természetszerű, a modern paedagogia követelményeinek megfelelő fejlesztő rendszere ma már ugy a jelesebb paedagogok, valamint minden művelt ember által nem csak a legmelegebben üdvözöltetik, de ezen rendszernek a kisdóvódákban, népiskolákban és családi körökben meghonosítását a közügyek legjelesebb bajnokai tették főadatukká. A művelt szülők, kivált oly helyeken, hol gyermek-kertek nem léteznek, égnék a vágytól oly nevelőnőket alkalmazhatni családi körükbe gyermekeik mellé, kik Fröbel nevelési rendszerét ugy, a mint azt Fröbel ésszerűen gondolkodó követői a kor követelményeihez idomították, ismerik s e téren gyakorlati képzettséggel bírnak. *) A Fröbel-féle gyermek-kerteknek s általában Fröbel nevelési rendszerének ezen örvendetes terjedése fölhívja tehát ezen ügy barátait oly intézkedések tételére, melyeknek üdvös eredménye leend: hogy hazánkban a megnyitott és megnyitandó gyermek-kertek, valamint a művelt családok nem kénytelenítettnek a jövőben külföldről hozatni Fröbel rendszerével ismeretes nevelőnőket.

Másfelől, szükségessé teszi a gyermek-kerti-nevelőnőképezde megnyitását azon ohajtás teljesülése is, hogy a művelt, de szegényebb sorsu hölgyek számára nem csak tisztességes, de hivatásuknak leginkább megfelelő munkakör tartassék készen. Ezerekre megy hazánkban azon jó családokból származott leányok száma, kik nem tudják, mihez kezdjenek, hogy ne kénytelenítettessenek szülőik kegyérére, vagy a sokszor anynyira paauszos kegyelem-kenyérre szorulni. Az állam által létesített négy tanítónő-képezde csak keveseknek nyujt alkalmat arra, hogy a nőket kiválóan megillető életpályák egyikén, e tanítónői pályán, jobb jövőt találjanak; ezen képezdékben nagy az igény, hoszszu a tanfolyam s ha végre a tanítvány megnyerte a tanítónői oklevelet, a jó ég tudja, meddig kell állomásra várakoznia, mert — fájdalom — mi valószínűleg sokáig jutunk el oda, hogy legalább a leány-iskolákban nő-tanítók alkalmazásának szükségességét belássuk. Ellenben a gyermek-kerteket s általában a kisebb gyermekek növelését józan gondolkodásu ember csak is nők kezébe helyzendni, mert azzal már minden művelt egyén tisztában van, hogy a hat éves koron alóli gyermek nevelését célszerűen csak a nők intézhetik, kik erre a természet által hivatvák.

Végre, szükséges ily képezde azon művelt nők számára

*) A kolozsvári Fröbel-intézet igazgatójához számos levelek érkeznek alkalmas nevelőnők ajánlása végett. A külföldi gyermek-kertésznő-képezdek tanítványait messzszere földre, a többek közt hazánkba is, aránylag jelentékeny évi-díj mellett szerződtetik. A gót-hai képezdeből, például, a múlt évben végzett 64 tanítvány minde-nike el lett helyezve nyomban a képesítési vizsga letétele után. Ezek közül többen előkelő uri-házakhoz, teljes ellátáson kívül, 400—500 tallér évi fizetéssel szerződtettek.

is, kik nem szándékoznak ugyan a nevelőnői-pályán ex professo működni, de a kik tudják azt, hogy a nőknek van egy dicső, mindeneknél dicsőbb hivatása s ez: saját gyermekeiket jól nevelni. *)

Mindezen okokból a kolozsvári Fröbel-intézet igazgatósága addig is, míg a választmány egy e célra szolgáló külön épületről, benlakásról sat. gondoskodand, a gyermek-kerti-nevelőnő-képezdét Kolozsvárrt, a Fröbel-intézet célszerűen fölszerelt helyiségében (Belmagyar-utca, 38. sz.) f. évi október havában megnyitandja. Gondoskodni fog az igazgatóság alkalmas tanerőkrül s általában mindent elkövet a célból, hogy a megnyitandó intézet hivatásának teljesen megfeleljen.

Az intézet programja a következő:

1) Rendes hallgatókúl fölvételnek oly nők, kik 16-ik életévüket betöltötték, végezték a felső népiskolai tanfolyamot s jó erkölcsi bizonyítványt mutatnak föl. A tanodai bizonyítvány, kivételes esetekben, fölvételi vizsgával pótolható, kívánatra a teljes egészséget tanusító orvosi bizonyítványt is be kell mutatni.

2) A tanfolyam egy évre terjed. Kezdődik október elején s befejeztetik szeptemberben.

3) A tanfolyamot szorgalommal végzett tanulók képesítési vizsgára bocsáttatnak s ha ezt jó eredménnyel leteszik, a gyermek-kerti s házi nevelőnő-ségre oklevelet nyernek.

4) Oly hölgyek, kik mint rendkívüli hallgatók kívánják a tanfolyamot látogatni, bármikor fölvételnek, de ezek vizsgára nem bocsáttatnak.

5) Taníttatnak a következő tantárgyak: magyar és német nyelvtan, kapcsolatban fogalmazási gyakorlatokkal; gyermekisme, lélektani és antropológiai irányban. Neveléstan, különös tekintettel a kisdetek nevelésére. Fröbel foglalkoztató-rendszerének mód-

szertana. A beszéd, értelem-gyakorlatok módszeres tanítása s ezzel kapcsolatban terményrajzi, természet-tani, alaktani és földrajzi ismeretek közlése. Ének, rajz, kézi-munka s végre, minél több gyakorlati foglalkozás az intézet gyermek-kerti osztályában, esetleg az elemi iskolában; megjegyzevén, hogy azok, kik az elemi-oktatás terén is elegendő gyakorlottságot szerzendnek, ezen képességük bizonyítványukban kiemeltetik.

6) A tandij az egész tanfolyamra ötven forint, mely öszszeg két egyenlő részletben, előlegesen fizetendő. *) Benlakást és ételmezést az intézet jelenleg még nem nyújthat, azonban kívánatra jó családoknál olcsó és tisztességes lakás és ételmezés nyerése iránt az igazgatóság készséggel közbejárand. Van remény néhány növendék ingyen szállás- és ételmezéshez juttatására is. Állam-segély nyerése esetén, szorgalmas tanulók a tandij fizetése alól fölmentetnek, sőt ösztöndíjakban is részesíthetnek.

7) Hatóságok, egyletek és magánosok részéről gyermek-kertek létesítése, berendezése s alkalmas gyermek-kerti nevelőnők, esetleg házi nevelőnők ajánlása ügyében érkező levelekre az igazgató gyorsan és kimerítőleg válaszol. A bejelentett állomásokra az intézet végzett tanítványai, képességeik mérve szerint, ajánlatni fognak.

E program alapján, fölhívjuk mindazon nőket, kik a kis gyermekek nevelésére hajlammal bírnak, kik e szép pályán az emberiség javára munkálkodni s maguknak biztos jövőt szerezni óhajtanak, valamint azon művelt hölgyeket is, kik saját családi tűzhelyüknél óhajtják Fröbel nevelési rendszerét alkalmazni, hogy a tanfolyamban részvétel végett alólírottnál személyesen, vagy levél útján mielőbb, minden esetre azonban f. évi október hó 20-ig jelentkezni sziveskedjenek.

Kelt Kolozsvárrt, 1873. évi szeptember hó 10-én.

Szabó Endre

a kolozsvári Fröbel-intézet igazgatója.

TÁRCA.

A közoktatás ügye Németországban.

(Első közlemény.)

Hippeau, kinek nyomán az Egyesült-Államok közoktatásának jelen állapotáról e lapokban vázlatos ismertetést adtam, legközelebből a francia tanügyi irodalmat újólag egy nagy becsű művel gazdagította. **) Értjük azon terjedelmes kötetet, melyet a németországi közoktatás alapos és részletes ismertetésére szentel, fő tekintettel Poroszországra, melynek ott ugy a politikai, mint a közoktatási téren a vezér-szerp dicsősége jutott osztály-részül. E művében ránk nézve felette tanulságos képét mutatja föl a gyermek-kerteknek, népiskoláknak, reáltanodáknak, felső polgári iskoláknak, gym-

*) A némethoni gyermek-kertész- és képezdékbe számos művelt és vagyonos szülők csak azért járatták felnőtt leányaikat, hogy ezek itt a kis gyermekek nevelés-módjával megismerkedve, egykor „jó anyák” legyenek. Ez olyan luxus, a mely előtt tisztelettel kell meghajolni.

**) L'instruction publique en Allemagne, par C. Hippeau. Paris Didier et comp. 1873.

náziumoknak, lyceumoknak, akadémiáknak, egyetemeknek, a különböző szakiskoláknak s végül a felső nőtanodáknak. Megkísértem az általa nagy gonddal öszsze gyűjtött gazdag kévéből koszorúba fűzni néhány kalászt, azon reményben, hogy magvai nálunk se hullanak egészen terméketlen földre. . . Lássuk legelőbb is, hogy milyen Poroszországban és a többi német államokban:

a közoktatás szervezete.

A közoktatás ügye Poroszországban 1819-ig a belügy-miniszter reszortjába tartozott. Azota külön tárcája van, a vallás-ügyével egybekapcsolva, épen ugy, mint nálunk. Népeességét s közoktatási intézeteinek nagy számát tekintve, e különválasztás eléggé indokolt. Ugyanis, a legközelebbi francia háboru előtt lélek-száma 18,491,871 volt; ebből 11,298,246 protestáns; 6,906,917 katolikus; 254,785 zsidó; 16,283 német-katolikus (Rong-féle); 12,706 mennonita és 1,202 görögkeleti. E számokban be van foglalva 848, 939 öt—hét

**) A némethoni e nemű képezdék tandija sokkal magasabb. Góthában 60 tallért, Münchenben 100 frtot fizetnek egy évre.

éves, és 2,731,536 hét—tizennégy éves gyermek. Közintézetekinek száma következő: 2 akadémia a technikai s természet-tudományok számára; 6 teljes univesitás s a münsteri, melynek csak három fakultása van; a kath. theologia és bölcsészek számára 2 univesitás; 13 szeminárium, melyből 9 katolikus, 3 protestáns s 1 zsidó; a talmud-irodalom számára 1 zsidó univesitás; 3 szépművészeti, 1 bányászati, 1 építészeti, 1 kereskedelmi, 1 katonai, 1 erdőszeti, 8 gazdasági, 5 hadászati, 5 katonai-sebészeti akadémiaja s felső iskolája; 144 gymnázium (lyceum); 25 algymnáziuma; 63 reáltanoda; 10 felső polgári iskola; 25 ipar-tanoda; 5 rajztanoda; 93 tanító-, és 28 tanítónő-képezde; 25 intézet a siket-némak s 9 a vakok számára; 70 felső nőtanoda; 350 középtanoda a fiuk és 370 a leányok számára; 25,963 népiskola 1,430,926 fiu-, és 1,397,766 leány gyermekkel, 33,599 tanítóval és 3032 tanítónővel. Közép számítással 112 növendék jut egy iskolára s 80 egy tanítóra.

A felső tanintézetek s első sorban az egyetemek közvetlenül a közoktatásügyi minisztertől függenek s egészen állam-intézményi jelleggel bírnak. A középoktatás terén e függés már sokkal lazább s a szabad mozgásnak több tér van engedve. Az ország tíz provinciájának mindenikében van n. n. provinciális konzisztorium, melynek tagjait a miniszter nevezi ki ugyan, de a fenforgó szorosabb értelemben vett egyházi, közoktatási és közegészségügyi kérdésekben végérvénnyel dönt s működéséről a miniszternek egyszerűen jelentéseket tesz. E konzisztoriumokban, kivéve az iskolákra felügyelő szekciót, túlnyomó többségben van a világi elem. Ezek mellett, minden provinciában van egy szakfőnökből — többnyire tanárokból álló — vizsgáló bizottság, melynek kettős feladata van, 1-ór kikérdezni a lyceumok azon növendékeit, kik egyetemre mennek; 2-or, megvizsgálja a gymnázialis tanárságra folyamodókat.

Míg az egyetemek kizárólag állam-intézmények s a középoktatás az egyes tartományok igazgatása alatt állanak, addig az elemi oktatás terhe nagy részben az egyes kerületek és községek vállaira nehezu. A törvény értelmében, minden község köteles főtartani legalább egy népiskolát, melynek született felügyelője a lelkész, a község néhány értelmesebb tagjából álló iskola-tanácssal. A nagyobb községekben s városokban, melyek több iskolát tartanak fenn, az egyes iskola-tanácsok felett van egy központi iskola-tanács, mely valamennyi iskolára felügyel s azokat összehangzón kormányozza. A helyi iskola-tanácsok felett áll a kerületi iskola felügyelő, ki csaknem mindenütt egyházi személy, a katolikusoknál az esperes. E szerint, a közoktatás két alsó foka egészen felekezeti színezetű, de azon felül aztán kezdődik a közigazgatási hatóság tiszte.

A népiskolákon kívül minden város köteles, népessége szerint, egy vagy több polgári iskolát tartani fenn. Azon esetben, ha lélek-száma nem haladja meg az 1500-at, s nem képes a polgári iskola számára külön helyiséget adni, engedélyt nyerhet arra, hogy a polgári iskolának csak alsóbb osztályait állítja be, a népiskolával kapcsolatban. Minden iskolai költséget a község, illetőleg, város tartozik hordozni, de ha jövedelmi forrásai erre nem elegendők, a kerület, esetleg a tartomány segítyezi.

A népnövelés egész rendszere az ingyen- oktatás és tankötelezettség nagy elvein nyugszik. Minden családfő, illetőleg, minden oly lakos, kinek háztartása van, a községi hatóság által kivetett iskolai rovattal fizetni köteles, még azon esetben is, ha az iskolák a törvény kívánalmainak teljesen megfelelnek.

A családfők s illetőleg gyámok azon kötelezettsége, hogy a gondjaikra bizott gyermekeket köz-, vagy magániskolákba küldjék, ki van mondva törvény által nem csak Poroszországban, hanem egész Németországban. Ott rég belátták, hogy a valódi civilizációnak két forrása van: a világgóság és az erő. Amannak terjedését biztosítja a tan-, emennek gyarapodását a had-kötelezettség. Franciaország legközelebbi romlását annak köönheti, hogy egyiket sem igtatta törvénybe. Poroszországban Nagy-Fridrik már 1769-ben kimonta a tankötelezettséget s az 1819-iki törvény ez elv végrehajtását s annak ellenőrzését részletesen szabályozta. E nevezetes törvény így hangzik:

„A szülők, vagy azok, kiktől a gyermekek függenek (ide értendők a gyárosok és iparosok, kik iskola-köteles gyermekeket vesznek magokhoz) kötelesek a gyermekeknek, 7—14 éves korukig, illő nevelést adni. Az illető hatóságoknak kötelességük minden évben, pünkösdi vagy sz.-mihály-nap után, laistromba szedni mindazon szülőket, vagy gyámokat, kik a gondjaikra bizott gyermekek magán-, vagy közneveléséről gondoskodni, elmulasztják.

„Első ízben kötelességük teljesítésére fölszólíttatnak. Ha a figyelmeztetés nem vezet sikerre, szigorubb rendszabályok alkalmaztatnak. A gyermekeket a rendőrség kiküldöttje viszi az iskolába. A szülők, vagy gyámok pénzbírsággal büntetendők s ha fizetni nem képesek, börtönbe vitetnek, vagy közmunkára használtatnak föl a község javára. A rendőrség alkalmazhat más nemű büntetéseket is. A büntetés ideje alatt, a hatóság a gyermekek felügyeletéről gondoskodni, köteles.

„Ha a szülők, vagy gyámok kötelességüket ismétlen elmulasztják: megvonható tőlük minden közsegély, kivéve azt, melyet gyermekeik nevelésére kapnak, de ezt is a hatóság kezeli. Elvonható tőlük a jog, hogy bármely községi, egyházi, vagy iskolai ügyben részt vegyenek. Ha e büntetéseknél sem lesz sikere, a hatóság külön tutort nevez ki a gyermekek nevelésének felügyeletére.

„Minden iskolában a hiányzó gyermekekről laistrom vezetendő s minden héten az iskolai felügyelőség elnökének beadandó. Az iskola-igazgató csak egy napi távollétre adhat engedélyt; hosszabb időre csupán az iskola-tanács.”

Ime, mily szigorú ellenőrzés, melynek nálunk még árnyéka is alig található föl. Ez intézkedések eléggé tanusítják, hogy ott a törvényhozó hatalomnak határozott célja irtó háborút folytatni a tudatlanság ellen s úgy mutatni föl a közoktatást, mint legnagyobb jótétéményt s oly polgári kötelességet, melynek teljesítésében rejlik az ország értelmi és erkölcsi ereje!

Ez intézkedések eredménye az lón, hogy a büntetés a legkritkább esetek közé tartozik. Még a legszegényebb szülők is olybá tekintik gyermekeik tanítását, mint elkerülhetlen

szükségességet s egyszersmind oly örökséget, melynél értékesebbet hátra nem hagyhatnak. Átlátták egyszersmind azt is, hogy gyermekeik sorsát csak ez uton javíthatják s így minden külső kényszer nélkül, önkint lemondanak azon előnyről, melyet nekik azoknak segítségével nyújthatna, ha iskolába nem küldenék. A népoktatás ez általánosításának jótékony következményei erkölcsi tehintetben is tapasztalhatók. A német nép jellemző vonása a becsületesség és józan élet. A statistika tanusítja, hogy a bűnesetek száma folyton apadóban van.

A tankötelezettség kérdése oly fontos, hogy nem lesz felesleges, egy futó pillantást vetni e szempontból Németország többi államaira is.

Szász Domokos

(Folyt. köv.:kezik.)

A német protestáns egyet hetedik közgyűlése.

(Folyt. és végo.)

A vallásos emberek a föld sava, a társadalom őrei; korunk csak lassan haladhat előre, mert szülőttei még nem elég vallásosak. Mi még ingadozók vagyunk. Vigyázzunk. A vallás mindig nagy hatalmas szerepet játszott, ezt földadni, jövőre sem szabad. Ez minden esetre káros volna. De nem is szükség, földadnunk azt. Hisz, a mai természetes világ-nézet mellett, még szebben magasztalhatni istent a zsoltárirónál; s a világ események folyamában még inkább bámulhatni kormányzó kezét a profétáknál. A véges közvetítések ezrei mögött mindenütt láthatni, sejthetni egy főlény, az örök szellem és végetlen szeretet működését. A világ nem gép, hanem a mindenütt jelenlevő isten folytonos és örök kijelentése. A természetes okok és törvények keresése a vallásosságot nem zárja ki. A természet vizsgálása csak elősegíti a vallásos szemlélődést. Ha az ember saját beljébe méjje, istent föl-lelte: egy új világ tárul föl előtte, s a megnevezhetetlen számára nevet keres. Az előtte legbecsebb névvel nevezi őt: Atya, Szoretet, Anya!... Így létrejön a tudomány és vallás közti béke. A tudomány eretnekítése megszűnik. A vallásos embernek semmi oka többé, kárhóztatni a szabad vizsgáloást. Elvégre is, mit érdekli őt a kérdés: a Mózes, vagy a Darwin theoriája szerint keletkezett-e a világ? Ugyanazon okok működtek-e Jézus születésénél, mint minden más születésnél, avagy nem? E kérdések eldöntését a tudományra bizza, és hálát ad istennek, ki az általános romlottság korában egy ily nemes szívvvel ajándékozta meg az emberiséget... Ekkor csakugyan [pusztulnia kell a fanatismusnak az egyházból, s csak ekkor fogjuk érezni igazán, hogy Jézus fölött csakugyan megnyíltak az egek, s a megnyílt egekből béke-galamb szállott alá a háborgó lelkekhez. A tudós nem fogja többé kevélyen lenézni vallásos testvéreit, sőt maga is vallásos leendő, miután vallásossága miatt nem kell lemondania kedvenc tudományáról. A hidegen hatoló ész komoly buvárlatai közben érezni fogja a hívő és szerető szív vallásos melegének jóltevő hatását. Ez a nagy cél, mely felé törekszünk. A tudomány és vallás közti teljes kiengesztelődés a jövő egyház legbiztosb alapja, életföltétel...“

Az élénken, tüzzel előadott beszédét ima követé és

ének zárta be. A templomból kilépve pedig, a szó teljes értelmében el lettünk árasztva „kegyes“ füzetkék özönével a helybeli orthodoxok szives jó indulatából. Tán, ellenméreg akart ez lenni a beszéd gyújtó hatása ellen. Bár szép és méltánylandó e gyöngéd figyelem: ezuttal aligha kivánt eredményhez vezet. Mert hát mégis csak — forog a föld.

1¹/₂ óraker ismét kezdődött a tárgyalás az aulában. A napi rend fölvétele előtt dr. Haase figyelmezteti a gyűlést, hogy a „Protestan-Bibel“ alig hogy sajtó alól kikerült, s már is 2500 példány kelt el belőle. Ma-holnap második kiadásra lesz szükség. Általánosan hibájául tudják föl, hogy a lutheri fordítást változatlan adja, s a javításokat csak mint jegyzéseket mellékli. Szöveg-reviziot ajánl. Dr. Bin kau indítványára a gyűlés a szűkebb körű bizottmányt kéri föl a szöveg-revizio célszerű eszközésére. Dr. Schellenberg szintén örömmel tudatja, hogy a nem rég Nautstadtban (a. d. Hardt) megjelent „Andachtsbuch des deutschen Protestanten-Vereins“ szintén igen nagy kelendőségnek örvend. Eddig elő 18,000 példányban kolt el, s néhány hét mulva, újabb kiadása is elhagyja a sajtót. Ezen örvendetes hírek közlése után, Dr. Holtzmann lépett a szószókra, mint az egyház alkotmányra vonatkozó bizottmányi javaslat helyettesített előadója. E javaslat a jelenlevők közt szintén előre kiosztatott s a következő tételeket foglalja magában.

1) Az evang. protestáns egyház-alkotmány alapját a község képezi.

2) A szabad képviseleti alkotmány, valamint az államra, szintugy az egyházra nézve is elutasíthatlan szükség.

3) A német protestáns egyet nem akar féktelen tömeg-uralmat, hanem a község rendszeres befolyását, szabadon választott világi község-tagok és tudományosan képzett, ügybuzgó lelkészek jól szervezett egyesülése utján.

4) A község legyen képviselve az egyház-igazgatás minden lépcsőjén, ép ugy a képviseleti gyűlésekben. (községi, egyházi gyűlés, kerületi, vidéki és tartomány-szynodus), mint az egyház kormányzó testületekben (presbyterium, konzistorium és Kirchenregiment).

5) A szynodusokon a világi tagokat határozott többség illeti.

6) A szavazás és világi tagokká választathatás joga mindazon egyházközségi tagokat megilleti, kik állam-polgári jogaiknak teljes birtokában vannak. A választási jog különös egyházi tulajdonságok kimutatásától nem föltételezhető. A választhatóság nincs csak az egyházközségi képviselő testületek tagjaira szoritva; és a vidéki s tartományi szynodusoknál nincs a választó kerületben lakástól föltételezve.

7) A lelkészi állomások betöltésénél a döntő szó a községet illeti.

8) Az egyház-alkotmánynak védni kell a lelkészek evangeliomi tanszabadságát.

9) Az egyházi törvényhozási jog a tartomány-zsinat és az egyház-kormány közös joga.

10) Az egyház-kormányt kezelő legfelsőbb egyházi hatóság tagjai a tartomány-zsinatnak felelősek.

11) A legfőbb egyházi hatóság összeállításánál a tartomány-zsinat döntő befolyással bír.

12) A prot. egyház belügyei rendezésénél teljes önállóságot kívánunk minden bürokratikus gyámkodás és az állam-hatóságok beavatkozásának teljes kizárásával. Egyszermind azonban, elismerjük az állam-hatalom egyház feletti fenségét, s hogy az egyház és szolgálai az állami és országos törvények iránt alkotmányos engedelmisséggel tartoznak.

13) A fennálló kegy-uri (landherrlich) egyház-kormányok föladata az ily német kegyuri egyházakat az alkotmányos önállóság azon állapotjába helyezni, mely mellett aztán az ily egyházaknak a szabad német népegyházzal való egyesülése lehetséges lesz.

14) Ezen szabad német népegyház nem egyes külön egyházak külső szövetsége, hanem azok valóságos benső egyesülése egy és ugyanazon alkotmány mellett a fennálló alapelvek értelmében. Mint a német protestáns vallási egységének kinyomata, előfeltétele a német nép szükséges vallási újraegyesülésének, mint a mitől függ erkölcsi és nemzeti erőnk fejlődése.

Előadó, mint előre is kijelenté, az idő rövidsége miatt, s hogy a viták élénkségét valamiképp előre meg ne lankaszsa, csak a főbb pontokat érinté és a részletekbe nem bocsátkozott.

Mint mondá, a német prot. egylet kapui minden becsületes ember előtt nyitva vannak, legkisebb tekintet nélkül arra, hogy minő irány és nézet hive valaki. Csak az ellenfél türelmetlensége, s a folytonos támadások kényszeríték őket a dogmatikai kérdések feszegetésére. Végre, a kezdet nehézségeiből kibontakozva, eljutottak odáig, hol csaknem kezdeniök kellett volna. A jelenkor jelszava: az alkotmánykérdése. A községről régebb szó sem volt, sőt már maga a név is ominosus jelentésű volt. Ma, mind általánosabb lesz ama nézet, hogy a község az egyház-alkotmány alapja, kiindulás pontja. Tán oljón végre azon idő is, midőn a prot. egylet sem lesz többé oly rosz hangzású név. Most még e név alatt sokan — többen még a jóhiszeműek közül is — egy hosszú szarvakkal és éles körmökkel ellátott közeget értenek. Különböznék ők nem a tömeg uralmát akarják. Az csak a községi és állami élet halálát idéznék elő. Ők csak a papi és világi képviselők együttes működését ohajtják. Nem a most virágjában levő prot. thalmud bigott képviselőire, hanem tudományosan képzett lelkészekre van szükség. A világiak roppant többségét az egyházi gyűléseken is többség illeti. Ezen világi képviselők egyházi fedhetetlenségének meghatározása nehéz is, de sok kellemetlenséget is okozhatna. Az egyháztól való idegenkedés nem mindig csak az illetők rovására esik. Sokszor még inkább az egyházat érheti a vád e miatt. Az állam-polgárjog teljes élvezete, és a választók elfogulatlan ítélete elég biztosítékot nyújt az iránt, hogy csak arra teljesen méltó világiak fognak képviselőkké választatni az egyházi gyűlésekre. A szűkkeblű korlátozás itt is csak ártana. Szónoknak a prot. egyletben szerzett egyik legnagyobb öröme, hogy itt sok derék laikussal ismerkedett meg, és saját szájukból hallá, hogy bennök a vallás és egyház iránt már-már kialudt érdekeltséget csak is a prot. egylet által előidézett üdvös mozgalom kelté ismét föl. Ezek pedig aligha mindnyájan kapnának igazoló jegyet papjaiktól. Föl kell ten-

ni e világiakról, hogy ha elég érdekeltséggel bírnak, a választásokban részt venni, és magukat megválasztatni engedik, elég tapintatosak is lesznek, vissza nem élni képviselői jogukkal. A 13-ik tételnél nem titkolja a kegy-uri egyházak elleni ellenszenvét, bár tudja, hogy azok keletkezését az akkori körülmények igazolják. Most már teljesen leélték magukat, s így ohajtandó, hogy minél előbb beolvadjanak ezek is a szabad nép-egyházak közé.

Erre megkezdődött a vita. Többen szólottak e tárgyhöz, többnyire csak támogatva a bizottmányi javaslatot. Némelyek egyes kifejezések megváltoztatását indítványozták; de miután az elnök a többség helyeslése mellett a szónokok figyelmét inkább a szövegben kimondott elvekre hivatá föl, s a szöveg határozottabb és helyesb formulázását csak mellékes és a bizottmányra is rábizható dolognak nyilvánítá: úgy szólva, csaknem minden vita nélkül, változatlanul elfogadtott a bizottmányi javaslat.

A vita befejeztetvén, főelnök Dr. Rábiger vette föl a szót. Rövid zárbeszédében örömmel jelzé az ellenfél rosz akaratu számításának meghiusulását. Ezek ugyan is azt hiték, hogy az egyház-alkotmány kérdése fölött a prot. egylet önmagával is meghasonlik. A lefolyt tárgyalások higgadt folyama fényesen megcáfola számításaikat. Mert azon tagok, kik inkább ideális szempontból fogták föl e kérdést, testvériesen tudták egyeztetni nézeteiket azokéival, kik inkább praktikus álláspontot foglaltak el. Köszönetet mond azért a tagoknak; továbbá a vendégeknek, a hetedik német prot. egyleti közgyűlés minden jó akaróinak, pártolóinak, a lipcsei fiok-egylet bizottmányának, a városi és egyetemi tanácsnak, a rektor magnifikusnak, a Nikolai- és Thomas-templomok előjáróinak, a kerületi kormánynak sat. az illető helyiségek átengedéseért és egyéb szivességükért. Végre, a hetedik német prot. egyleti közgyűlést bezártnak nyilvánítja.

Pár órával később, délután 5 órakor, ismét szép közönség gyűlt össze a lövölde disztermében rendezet diszebédhez. A lipcseiek közül sokan családjukkal együtt jelentek meg. Volt pohárköszöntő — quantum satis. Felköszönték a német császárt, szász királyt, lipcsei polgármestert, a két egyleti elnököt, a két templomi szónokot, a két külföldi küldöttet, sat. Többek közt csinos volt a Lang H. toasztja, melyet a legujabb pápai bünbocsánatra mondott: ezt azoknak adta a csalhatatlan pápa, kik az egyház nyomorai miatt imádkoznak. E nyomorok közé az ó-katholikusok mellett, aligha nincs a protestáns egylet is besorolva. Luther a lipcsei emlékezetes szó-vita alkalmával még csak ott állott, hol ma az ó-katholikus testvérek, mignem ellenségei által csaknem akarata ellenére mintegy lépcsről-lépcsre tovább üzetett Rómától. Tán tudtokon kívül, tán akarattjuk ellenére, folyton közelednek felénk.

Az ebédből — az időt tekintve — egész vacsora lett. Majd, kissé elállván az eső, az asztaltól a szabadba sietett a társaság. A lövölde kertjének ritka szépsége, a gyönyörű kivilágítás és a jó zene kedves zárkövét képezték az egész innepélynek.

Benkő Lajos,
lelkész-jelölt.

A „theol. könyvtár“ létesítésére jelentkeztek lapunknál.

16) Bartalis Miklós, fegy-intézeti ref. pap. Szamosújvár.

17) Demeter Sámuel, ref. pap. Zágon.

- 18) Dézsi Gyula. ref. pap. Gyalú.
 19) Biró Sándor, daroc-bogártelki ref. pap. U. p. Egeres.
 12) Biró András, püsp. titkár. Kolozsvár.

KÜLÖNFÉLÉK.

= (Halálozás). Révay Andrásné, Szövérfy Rozália, a maga és gyermekei: Révay Justina, férje Derzsi István; Révay Dénes és nője Pálffy Zsuzsánna; Révay Lajos és nője, Császár Emma; Révay Pál és nője S. Pataky Feodora; Révay Borbára, szomorodott szívvel jelentik a gyöngéd férjnek, szerető édes apának, révai Révay Andrásnak folyó hó 3-án, élete 70-ik, boldog házasságának 47-ik évében történt gyászos kimúltát. Szegénységgel küzdve, példás önfeláldozással neveltette mindenik gyermekét; kis körében hiven szolgált minden társadalmi közügynek. Szeretet, türelem, szelidség, mértékletesség, munkásság voltak vezérelvei. Az elhunyt nemes lélek porai folyó hó 5-én tétettek a családi sírkertbe. Béke lengjen az áldott emléktű férfi porai felett. Ujszékelyen, szeptember 5-én, 1873.

= Nemes tett a vallás oltárán. Kedves kötelességemnek érzem, a nyilvánosság útján kifejezni hálás köszönetemet, — m.-sülyei egyházam nevében — n.-enyedi tanár t. Herepei Károly ur. nője, Biró Nina uraszszony iránt, ki vallásos buzgóságának az által adta jelét, hogy egyházam urasztali készleteit 1) egy kamuka fehér abraszszal 2) egy zöld selyem-kendővel, ezüst rójtokkal és 3) egy tiszta fehér, kitűnően stikkolt keszkenyővel gazdagította. Fogadj a tisztelt urnő köszönetünk kifejezése mellett azon jó kívánságunkat; vajha, a gondviselés hosszúra nyujtáná becses életét, hogy ily nemes tettek által tegye nevét minél szélesebb körben emlékezetessé és áldottá. M.-Sülye, szept. 10, 1873. Vass Ferenc, ref. lelkész.

= Nyilvános köszönet. Az Olasztelken lakó br. Rauber-család — bár rom. kat. vallásuak — sokszor kimutatta egyházunk iránti jóindulatát. Közelebről is látva, hogy egyházunk új iskolaház építésén fáradozik s tekintetbe vevén szegénységünket, br. Rauber László ur 10 frtot; és br. Rauber Ottó ur 12 frtot ajándékoztak épülő iskolánk belső felszerelésére. E kegyes adományért fogadják a nemes bárók — egyházam nevében — őszinte hálás köszönetemet. Olasztelek, szept. 8, 1873. Benedek József, ref. pap.

= Megjelent és beküldetett a „Keresztényen magvető“ VIII kötetének harmadik füzeté, melyben a Brassai nevével is találkozunk egy cik alatt „vallás és tudomány“ címen, mely a mint zárjelben meg van jegyezve, „eredeti és kölcsönzött gondolatokat“ tartalmaz. A többi rovatok a szokott módon és tartalommal vannak összeállítva.

= Érdekes statistikai kimutatást közölnek a porosz lapok az ottani áttérésekről. E szerint 1872-ben a porosz államot képező tartományokban 30,910 rom. katolikus; 1,928 dissidens és 110 zsidó; összesen 32,948 egyén lépett át az evangélikus egyházba. Természetesen, erre aztán rá fogják mondani, hogy ennek mind a Bismarck erőszakoskodása az oka; mi pedig tudjuk, hogy ez nem egyéb, mint a felvilágosodásnak ama termékeny és áldásos hatása, melyet minden valódi protestáns állam képvisel. A szellemet el lehet nyomni egy időre, de megfojtani nem!

KÖRÖZTETNEK.

893—1873.

A sz.-sámsoni egyházközség orgonistasággal egybekötött kántor-tanítói állomásának az „Erdélyi prot. közlöny“ idei 139—35 számában történt köröztetésénél nagyon lé-

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS.

nyeges nyomdaihiba csuszván be, a menyinyiben t. i. 100 frt. készpénz fizetés van kimutatva 400 frt. azaz: négy-száz o. é. frt. helyett: egész tisztelettel kérem nt. szerkesztő urat, hogy ezen hibásan történt közlést a közlöny legközelebbi számában helyre igazítani sziveskedjék.

E jelzett hiba helyre igazítottván, a pályázni szándékozóknak figyelmeztetésül megjegyeztetni kívánom, hogy a sz.-sámsoni kántor-tanítói állomással egyéb aprolékos fizetendőken kívül kapcsolatban áll: a) a zilahi ref. tanoda részére 1 frt. 5 kr. kamatnak b) a papi s tanítói olvasó kör részére 1 frt. részvénynek évenkénti fizetése.

Bogdándon, szept. 2-án. 1873.

Dombi Lajos,
sz.-szólnoki esperes.

853—1873.

Kolozs-kalotai egyházmegyénkben a farnasi kántor-tanítói állomás, melynek évi javadalma:

- 1) Minden háztól egy nagy véka gabona.
- 2) Az egyházi kölcsön-magtárból 25 véka gabona, mely évenként 5 vékával növekedik, míg a 40 vékát eléri.
- 3) 4 hosszu 5l tűzi fa.
- 4) Három köből férőjü szántó a három fordulón. Mivel az egyház.
- 5) Egy szekér szénát termő kaszáló.
- 6) Fél hold veteményes kert; megszántják az egyháztagok.
- 7) Ének-szóval temetésért 33 kr, bucsuztatásért ezenkívül 1 frt. o. é.
- 8) Idegen férfi esketésekor 50 kr.
- 9) Tandij; minden tanulótl 1 véka szálkás gabona és 40 kr.; az ismétlőktől 50 kr.
- 10) Alkalmas lakás.

Pályázati határnap október 20.

A folyamodványok kolozs-kalotai esperes t. t. Szakács István aa.-hoz Sz.-Lónára (u. p. Gyalu) küldendők.

Kolozsvártt, szeptember 16, 1873. Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök

849—1873.

Szil.-szólnoki egyházmegyénkben a szil.-m.-valkói harmad-osztályu lelkészi állomás. Évi fizetés:

- 1) Egész kepe-fizetőtől 2 véka buza a 24 kupás ekklézsiái vékával; egy véka zab; két szekér tűzi fa; 1½ veder bor és ¼ szekér, vagy is, 2 véka széna mindazoktól, kiknek szénát termő réjtjük, vagy kaszálójuk van. Kiknek szőlőjük nincs, borváltság címen, fizetnek 23 krt. o. é. kiknek szénájuk nincs, fizetnek 40 krt. o. é.
- 2) Minden évben 3 köből férőjü buza-föld, melyet ugaról, mag alá szánt az egyház, magot a lelkész ad.
- 3) Fél napi szántó törökbuza föld, szántja az egyház, magot a lelkész ad.
- 4) Két véka férőjü minden évben használható törökbuza föld, szántja az egyház.
- 5) Egy egyházi telek jövedelme.
- 6) Három véka szénát termő kaszáló.
- 7) A falu végen ¼ véka férőjü törökbuza föld.
- 8) Stola: keresztelés 20 kr.; esketés 1 frt. s egy kendő; temetés 1 frt.

A megválasztandó lelkész köteles a zilahi tanoda részére évenként 52½ krt. az özvegy-árvai gyám-intézetbe tetszése szerint 1, 2 vagy 3 frtot, a papi s tanítói olvasó kör részére fizetésének ½ %-kát fizetni.

Pályázati határnap október 25.

A folyamodványok szilágy-szólnoki esperes, t. t. Dombi Lajos aa.-hoz Bogdándra (u. p. Hadad) küldendők.

Kolozsvártt, szeptember 16, 1873. Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök.

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

III. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, SZEPTEMBER 25, 1873.

143—39. SZÁM

Megjelenik minden esütő-tökön egy iven. — Előfizetési ára egész évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. — Szerkesztőségi iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külnagyarutca, 16 sz. —

Mi hát a teendők.

Az ígélet szép szó, ha megadják ugy jó: mondja a közpéldabeszéd. E közlöny 37-ik számában, a kormány és kamarai javadalmaink címe alatti utolsó közleményünk végsoraiban ígéletet tettünk, hogy a közel levő ker. közgyűlést megelőzőleg, eszmecsere végett, a további teendőkre nézve nézetünket t. olvasóink elébe bocsátjuk. A n. t. szerkesztő ur engedelmével, e soroknak lapjába igtatása szolgáljon a tett ígéletből folyó erkölcsi köteleesség teljesítésére.

Nem kívánjuk itten az eddigi eljárást részünkről, bírálat alá venni. Annál kevésbé, mert az ut, melyen az ügy megindított, nézetünk szerint is, a leghelyesebb volt. Minden jogtalanság és megrövidítés rendeletileg, közigazgatásilag történt: a sérelem orvoslásának sem lehetett egyelőre más utat keresni.

Ígéletünk a jelen konkret viszonyok közötti teendőkre vonatkozott, ennek megfelelni most a feladat.

E tekintetben most már előre is kimondjuk, hogy más utat, mint a törvény utját, nem találunk.

A vélemény helyessége, természetesen, más, célra vezetőbb ut hiányától feltételeztetik. Azért főképen nézetünk indokolásául, bírálólag felemlíteni kötelességünknek tartjuk, mindazon utat-módot, melyeken lépést tenni lehetne. És pedig:

Tudva levőleg 1867-ben legelső kérésünk a vallás és közoktatási miniszterhez volt felterjesztve. Hogy ez kérésünket méltányolta, tanusítja azon leirata Eöt-vös volt miniszternek, melyben átiratának teljes szövege közlésével tudatja, hogy a kérést meleg ajánlattal tette át az ügyilletékes pénzügyminiszterhez. Ebből az tűnik ki, hogy az állam-kormányának egyik ága t. i. a vallás és közoktatási miniszterium elvileg kérésünk mellett szólalt fel. Jelen ügy pedig nem lévén állam-politikai kérdés, hol az elvek a személy változással módosulást, vagy változást szenvedhetnek: feltehetjük, hogy a pénzügyminiszter elutasító ha-

tározata dacára, a vallás és közoktatási kormány most is kérésünk mellett van. A többi állam-kormány-ágak élén álló miniszterek nézete pedig előttünk teljesen ismeretlen. Igy tán lehető volna, a pénzügyminiszter elutasító határozata ellen az öszszes állam-kormányhoz felfolyamodni. Megvalljuk, ez utat célra vezetőnek nem tartjuk. Nem először azért, mert alapja föltevés; és nem 2-or, azon szolidaritás miatt, melyet az egyes miniszteri intézkedések tekintetében az öszszes miniszterek között fennállónak hiszünk még ellenkező külső látszat mellett is. És nem 3-or azért, mert nem találunk a mostani kormányban kellő garanciát a prot. érdekek megvédése s ápolása tekintetében. Következménye alig lenne más, mint ismét egy hosszú időnek eredménytelen lefolyása, s akkor állnánk ott, a hol most vagyunk.

Egy másik ut lenne, az országgyűléshez való felfolyamodás. Egyelőre reménnyel kecsegtethetne, megpróbálni ez uton keresni sérelmeink orvoslását. Ugy de, fájdalom oly előzmények állanak előttünk, melyek mellett semmivé törpül a remény. Tudjuk, hogy még a mult évi ker. közgyűlés határozatából az országgyűléshez terjedelmes s az ügy minden pházisát felölelő kérés intéztetett. Hogy megbizottunk által beterjesztetett, az való; de további sorsára nem emlékszünk. Valószínűleg, vagy még mind eddig a kérvényi bizottságnál hever — hová akkor utasított —; vagy pedig, mi még valószínűbb, a bizottság megtörtént referadája folytán, elintézés végett, a miniszteriumhoz áttétetett. Ha ez utobbi áll, akkor a miniszteri sérelmes határozat után, innen sem sok várni valónk van. Sőt, tekintve az állam szomorú pénzvizonyait s honatyáink különben dicséretre méltó takarékossági hajlamát, még ha mi eddig, sajnos! nem történt, hitfelekezeti követeink szót emelnének is ügyünk mellett, a jó eredmény tekintetében aligha valami vérmes reményeket táplálhatunk.

Nincs tehát más, mint a mit kiindulásul már megjelölénk: a törvény utja.

Itt azonban azon kérdések merülnek fel hogy mik tehát összevontan sérelmeink; minő jog alapon; kitől és hol követeljük azoknak orvoslását; egyáltalában, minő eljárási módot kövessünk, miután a kérdéses javadalmak egyes egyházakat és egyházi személyeket illetnek? Ezen kérdésekre nézve, ime, itt következik feleletünk.

Az első sérelem mindeusetre az 1648-iki produkciójának elrendelése volt melynek jogtalansága már kétségkélően kitüntetve lett, s minek következtében több fejedelmi donációk és kollációk (pl. a Barcsay Apaffy-féle 230 frt. Bethlen Gábor-féle 300 frtos. Brandenburgi Katalin 900 frt. sat.) kiadatása felfüggesztetett, s függőben van ma is, miután az e tárgyban ígért véghatározata az udvarnak soha le nem érkezett.

Második sérelem, hogy a produkció után — bár idő közben többszöri felfüggesztéssel — kiszolgáltatott javadalmak, nem az adománylevelek értelmében: terményekben (sőt más termények) adtak adatnak ki, hanem azoknak az akkori kormány által egyoldalulag — önhatalmulag megszüntetett neveltségig csekély pénzértéke tétetett folyóvá.

Harmadik sérelem, hogy Tordán, Kolozson és Bözöd-Ujfaluban az egyedül ev. ref. papot illető javadalom, jog és törvény-ellenesen, a rom. kath. lelkészekkel megozgatott.

Negyedik sérelem, hogy a természetbeli illetmények ismeretes megváltásával felette csekélyre redukált összeg, mely 1848-ig érc-pénzben (Metall Münze) szolgáltatott ki, jelenben minden felül fizetés (agio) nélküli papir-pénzben adatik ki.

Ötödik sérelem, hogy az említett javadalmak Leop. Diploma-ellenesen ideigleneseknek s a felség kegyelmétől függőknek mondattak. Ennek oka különben abban rejlett, mert a produkció alapján véghatározat kimondásától *systematice* mindig tartozkodott a régi kormány. S csak ilyen értelemben fogá fel statusunk is az ideiglenességet s várva mindig az ígért véghatározatot, elfogadta a semminél jobb csekély javadalmat is; mert a törvényre támaszkodva, teljes bizalma lehetett az *in integrum restitutiora* s minden tekintetben kárpótoltatására.

A hatodik, legujabb s fájdalom, magyar kormányunktól származó sérelem pedig az, hogy az előbbi pontban főlemlített ideiglenességet, javadalmaink jogalapjának megerősítésére szolgáló körülmények tekinté az 1867-iki kérvényünket elutasító határozata indokolásában.

Ezek, felfogásunk szerint, összevonva a sérelmek, melyeknek orvoslása törvény útján keresendő.

Ugy de, minő jogalapon? Ez a második feltett kérdés, mely sorrend szerint megoldásra vár.

Az első és megdönthetetlen jogalap erre nézve maga a Leopoldinum diploma s illetőleg annak már megelőzőleg szó szerint idézett 2-ik pontja. Másodsor, a *possessio juris*, az — *usus*, azaz, a joggyakorlat és élvezete mindazon donációknak és kollációknak, melyeket törvényeink nem nullifikáltak (csak azok levén érvénytelenek, melyeket *ipsi per suas constitutiones abrogassent*, mondja a Leop. Dipl.) Ez által egyfelől a jogalapnak tényleges elismerése nyer teljes bizonyítást, bár mily rövid időre terjedt legyen is a jog tényleges gyakorlata; másfelől kitűnik ugy az 1698-iki produkciójának törvényellenessége, mint az ennek alapján való redukcióknak jogtalansága. Mert a Diploma idézett pontja, bármilyen javadalmak, ünnepélyes donációk, egyszerű kollációk (*donationes, collationes et quaevis beneficia*) melyeknek státusunk keletkezés ekor birtokában volt, megerősítéséről gondoskodik. Adomány-leveleinket pedig szükségszerűleg készségesen produkálандjuk, hogy kitüntessük, miszerint azok, tekintve az adományozó fejedelmet s az adományozás idejét, törvényeink által megsemmisítve nem voltak.

Harmadsor, ugyanezen, mint többi sérelmeinkre nézve, a felvethető *exceptio rei judicatae* ellenébe kellő jogalapot nyújtand annak kimutatása, hogy a kormány maga tartá függőben az ügy végleges eldöntését mai napig, mit könnyű lesz igazolni magukkal az e tárgyú leiratok szavaival, melyek minket egyuttal a *praescriptio* kifogása ellen is megvédelmeznek.

A második sérelem orvoslására, jogalapunk magában az eljárás jogszerűtlenségében rejlik. A Leop. Dipl. itt, mint szerződés levén tekintendő, egy szerződésileg meghatározott szolgáltatás menynységében és minőségében való változtatás vagy módosítás, csak mindkét fél kölcsönös hozzájárulása által történhetik. Már pedig sem a statusunkat képviselő volt egyházi főtanácsos, sem a javadalmak egyházakkal és egyházi személyekkel ily nemű egység soha sem kötöttet. S maga a régi kormány sem tagadta, hogy a természetbeli illetmények u. n. megváltási árát egyoldalulag és önhatalmulag szabta meg. Hogy mi a kevesebbet is elfogadtuk, az nem prejudikálhat nekünk, mert a

hallgatolagos elfogadás és belenyugvás csak egy végleges határozat (mi soha sem keletkezett) kimondása utáni hallgatásunkra volna alapítható.

Harmadik sérelmünkre a jogalapot a vallási ügyben kelt u. n. suppletorium diploma végszavai nyújtják, mely szerint a ref. egyházak mellett keletkezett r. kath. egyházak létrejövétele semmi nemű vagyont megrövidítettetésünkre nem szolgálhat, s így, a kérdéses beneficiumoknak a r. kath. lelkészekkel való megosztása diploma-ellenes. Jogalapot nyújt e tekintetben a régi kormánynak azon bizonyítható elismerése is, hogy a javadalmak kizárólag minket illetnek. Mi abban nyilvánult, hogy egész az újabb időig az egész összeget (tehát befoglalva a rom. katolikus papok részére jogtalanul kiszakított összeget is) ref. püspökeink által nyugtáztatták. Ezt bizonyítani tudjuk.

A negyedik sérelem, maguk az állam kincstár részéről teljesítendő fizetésekről szóló pátensekkel bizonyítható, melyek sohol sem rendelkeznek hasonló jogi természettel bíró fizetések agio nélküli fizetéséről. A gyakorlat itt is mellettünk szól, mert 1848-ig illetményeink érc-pénzben fizettettek ki.

Többi felhozott sérelmeinkre jogalapot a már elmondottak szolgáltatnak; mert a régi és mostani kormány által különböző értelemben vett ideiglenesség az, mi nem a kormánynak, hanem ellenkezőleg nekünk szolgáltat bizonyítékot.

Az elősoroltakban a jogalapok felemlítése után a feltett többi kérdésekre adjuk felelet — képen véleményünket. És pedig:

Miután ezen ügy föllevenítése idő pontjától kezdve, nem az egyes érdekelt egyházak és személyek által, hanem az ezeket is képviselő legfelsőbb egyházi közigazgatási közeg, az egyházi fő-, illetőleg igazgató-tanács által vitetett: a nagyobb tekintély, jelentős befolyás kifejtetése s az eljárás egyöntetűsége céljából, a per uton is, mint felperest, egyházi igazgató-tanácsunkat ohajtanók látni. A kereset, melyben a részletesen elősorolt sérelmek orvoslása s illetőleg, jogtalanságok megszüntetésével minden javadalmainknak az adomány-levelek értelmében való — természetben — folyóvá tétele, a multa nézve teljes kárpotlás adása, az illető rom. kath. lelkészeknek eddig kifizetett összegeknek, mint *indebitum* nak, visszafizetése sat. sat. kérendő: az állam-kincstár, mint alperes ellen intézendő.

Teljes reményünk van, hogy a per kimenetele kedvező lesz. A ki jobb, célra vezetőbb utat lát legyen szives közölni. Az ügy mindnyájunk ügye.

Nyílt levél. Szász Gerőhöz. *)

Kedves barátom! Több ízben panaszkodtál már lapodban, hogy erdélyi paptársaid szellemileg nagyon kevéssel segítik lapodat, s majdnem egyedül a szerkesztőnek kell megírni az egészet s ezért szintugy szemrehányásokat is tész.

Hogy bizony nem sokan irunk lapodba, magam is látom; és minden esetre tény, hogy ezen egyetlen organunkban nagyon kevesen szereplünk. És miért van ez így?

Azért, mert egészen más egy falusi és más egy városi pap helyzete, körülményei; és végtelenül más éppen a tiétekkel összehasonlítva, kik ott az Olympon ültök s meglehetősen jövedelemmel vagytok ellátva: tehát könnyű nektek, de bajos ám nekünk!

Akarod, hogy állításomat bebizonyítsam? Jól van, megteszem.

Nektek, s általában a városi papoknak, módotokban van, mivel közközlön forogni; rendelkezésekre állnak az ott lévő könyvtárak, kaszinók, hírlapok; van tisztességes szállásotok, melyben külön tanuló szoba is van; s van mellék-jövedelmek. Így állván a dolog, hivatástoknak élhettek, tudomány-szomjaitokat kielégíthetitek, mert van rá időtök, módotok és alkalmatok: mi pedig mindezekben „szükölködünk nagy mértékben.”

Lássuk csak, mindezek hogy állanak egy falusi papnál?

A falusi pap majdnem egész életét miveletlen, durva, paraszt nép közt éli le; az a falusi nép magasztalt romlatlan lelkülete: csak poetica licentia.

Könyvtárak, kaszinók, hírlapok: quia non sunt! Egyházmegyei könyvtárak; papi értekezletek? Mikorra nővik ki ezek magukat oda — ha volnának is — hogy az iskolai kiképzésnek nem betetőzői, nem is folytatói, csak a felejtést megakadályozói legyenek? Soha!

A falusi pap szállása olyan, hogy a legtöbben hálát adunk istennek, ha nem kell a cselédünktől — a kinek ugyan még az is van — egy szobában hálnunk és végig néznünk, a míg a boeskorát, — sit venia verbo — megszántja. Külön tanuló szoba? Oh, én uram és én istenem! Hát nem olvastad soha Tompának „Az én lakásom” című versét? Hidd el, a legtöbb falusi papi lakra szórúlszóra talál.

Az én két szobából álló papi lakom füstös mestergerendájára lapidáris betűkkel ez van bevésve: „Haec domus fulmine tacta renovata est anno 1741, pastore Joanne Pelsőci, seniore.” És ez a felirat az én megőlt betűm; mert ez az esperes Pelsőci később püspök lőn, s valahányszor előhoztam hiveimnek, hogy bár az egyik szobámat padlótassák ki deszkával, hogy ne kelljen minden héten tapasztatnom, azt felelték rá: ebben a házban két esperes és egy püspök el tudtak lakni így, a hogy van; majd ha a tiszteletes ur is püspök lesz, újat építünk. Nó hiszen, vár-

*) Ez ügyesen irt életképre, melyre esetleg visszatérünk, felhívjuk olvasóink figyelmét.

hatják ezt az atyafiak, mikor — hála a szukcessiónak — erre a szekulumra püspök dolgában már provisióknak van. De be is meszeltettem én is azt a felirást; majd egy új nemzedék tán elfelejti, s legalább a szukcessoromnak, csak renovával valamit.

De lássuk, mikint állunk a fizetéssel s egyéb jövedelemmel?

A falusi papnak legtöbb helyt egy szerény kanonika porcióból áll egész fizetése. Beatus ille... mondja tán a költő!

Köszönöm alásan, mikor még ezt is saját magunknak kell szántani, vetni, kaszálni és kapálni! Aratni? Az már más kérdés; mert a mit a nagy reményű nemes ifjuság a marhájával le nem préválíkal, azt némelykor, mint pl. az idén is, nagyon könnyen learathatjuk, lévén az az evangéliomi lókus: „az aratásra való gabona bizony sok” éppen megfordítva — igaz.

Neked módodba van bele tekinteni a püspöki levéltárban letett azon kimutatásokba, melyekben traktusonként meg van írva minden egyes papi és mesteri fizetés: tekintsd meg csak, micsoda fizetések azok?

Többet mondok, jusson eszedbe szegény, öreg, becsületes édes apád, ott Örd.-Kereszturon. Én láttam ötöt több ízben saját szememmel, reszkető kezeivel kapálni, kaszálni a kanonika porciót, még pedig bizonyára nem kedvtelésből, vagy egészségi szempontból, mint I-ső Napoleon Sz.-Ilonán; hanem kénytelenségből. Azt gondold, hogy ő egyedül kivétel? Korántsem, hanem falusi papjaink típusa. Bizony-bizony, így teszünk mi is majd mindnyájan kénytelenségből. Hiszen, emlékezhetsz, engem is így énekelt volt meg néhai, szegény Hóry bátyám a kereszturi zsinaton: „— — hej, Vajasd! Hogyha szánt, vet, csak úgy eszik ő vajast.”

Vedd hozzá még, hogy a tanodában úgy tele tömik a fejünket mindenféle pogány és keresztény tudománnyal, hogy mikor falusi pappá leszünk, hát gyöngykását, meg zsemlekását akar velünk elvettetni (tény!) egy-egy tréfás hívünk.

A hol kepe-fizetés van, bizony, nem sokkal irigylésre méltóbb helyzet; hiszen, neked küldtek harmad-idén mutatványpéldányt.

Ebből áll tehát egy falusi pap fizetése! Stolare, egyéb mellékes jövedelmek?! Ha a kanon megengedné legalább a jegyzőség felvállalását, hát kerülne egy néhány kapa-, kasza- és arató napszám. A stolare pedig oly neveltséges, hogy szegyenlem kiírni. Mollék-jövedelem? Ha nagy bajjal egy-egy csikót, vagy borjut nevelhetsz.

De hisz, e szerint a falusi pap merő földművessé, paraszt emberré deválválódik! Az ám! De hisz, így egy falusi papnak nagyon kevés ideje, mégj kevesebb kedve, s legkevesebb pénze jut a szellemi munkára. Biz úgy a! Sőt, édes falusi kolléga, jól teszed, ha parajt szedsz a hizó disznó számára, különben az ó-kalendárium minden nagy böjtjét és kis böjtjét végig kellend böjtölnöd!

Emlékszel-e még, mikor theologus-diák korunkban pipa-szónál beszélgetünk jövőnk felől s nem tudtuk meg-

érteni, hogyan mohosodhatik be; hogyan, maradhat el a világtól anynyi falusi papunk? Te alkalmasint elfelejtetted ezt, én nem; te alkalmasint máig sem foghatod fel ezt, — én, fájdalom, saját tapasztalásomból — igen.

Az az anomalia, mely tagadhatatlan tény, hogy t. i. jelesen kiművelt és képzett papi káandidátusaink falun 5—10 év alatt nem csak szellemileg, de külsőjükben, ruházatjukban is elmohosult, elmaradt papokká lesznek — tisztelet, a kivételeknek — kikre alig ismersz reá. Ez a tény, mit el kell ismerned, nem abból ered, mintha a tanulás-kedv hiányoznék, vagy kopott ruhánkban jól találnók magunkat, hanem onnan, mert nincs miből könyvekre, lapokra, sőt még tisztességes ruhákra is költsünk; megköszönvén, ha közmondatos számos tagból álló családunknak a mindennapi kenyér kijut.

Itt van tehát a baj kutfeje. Falusi papjaink egész éltöket a mivelt köröktől távul, miveletlen, paraszt népközt; könyvtárak, kaszinók, hírlapok s más mivelődségi eszközöket nélkülözve; nyomoru jövedelemmel, melyet még a mellett maguknak kell a kanonika porcióból kikaparniok; ronda, egészségtelen lakokban családjukkal, néha cselédjeikkel egyetlen szobába szorulva; a család fentartás gondjaitól leverve: elsivárult kedélylyel kell hogy leéljék.

És ez így lesz mindig, míg a papi fizetéseket nem organizáljuk s tetemesen nem javítjuk; mert a mostani fizetések, a mint ezelőtt három századdal, a reformáció korában megállítottak, meglehetően elég tisztességesek voltak talán, de hogy ezek az óta is fokozatosan apadtak, s mármár a mindennapi kenyeret sem állják ki: ezt már bizonyosan tudom, mert éppen ebben a hajóban evezem.

Mi tehát a teendő?

Először: ne korholj minket a miért nem dolgozunk; elég ha héten át egy-egy prédikációra jut idő; hanem igen is korhold azokat, még pedig Gernyeszegi Menyhért uram modorában, névszerint is megnevezve, kik körülményeiknél fogva dolgozhatnak, s még se teszik. *)

Másodszor: ha azt akarjuk, hogy a fönnebb említett anomalia megszűnjék, javítsunk papjaink sorsán. Hogy mikint, az nem az én dolgom egyedül; ez egész erdélyi ref. statusunk közügye; még pedig oly halaszthatatlan, hogy ha a helyzeten nem változtatunk, húsz év múlva üres leendő papnöveldeink, vagy csak olyanok fognak oda belépni, kikben aztán nem lesz köszönet.

Ezekből kifolyólag, egy szerény indítványt kockáztatok, mely ebből áll: „az erdélyi ev. ref. papi kar válaszszon saját kebeléből traktusonként 1—2 képviselőt, kik egy meghatározandó napon és helyen, pl. Kolozsvárt, össze-gyűlvén, tanácskozzanak ezen kérdés felett: mikint lehetne papjaink fizetését, hivatalunk méltóságának, munka-körünk, képzettségünk, mivelt-ségünk igényeinek és a kor kívánalmainak megfelelőleg organizálni, feljebb emelni; és ezen tanácskozás eredményét, egy memorandumban, egyházkerületi közgyűlésünkhöz benyújtani, további elintézés, vagy végrehajtás végett.”

Nagyon örvidenék, ha ezen indítványom egy kis eszme-cserére adna alkalmat.

Tókos Sándor,
vajasdi ref. lelkesz.

*) Addig is, míg felelhetünk, megjegyezzük, hogy valahányszor hangot adtunk — meggyőződésünk szerint méltó elbűsülésünknek — csak is ezeket értettük.

TÁRCA.

A közoktatás ügye Németországban.

(Első közlemény.)

(Folytatás.)

Szászországban az 1835 és 1851-iki törvények szerint a gyermekek 6—14 éves korukig, megszakítás nélkül, kötelesek iskolába járni. A lelkész minden évben összeállítja a tankötelesek névsorát s azt nyolc nappal az iskolai év kezdete előtt a templomban felolvastván, átszolgáltatja a felügyelő bizottságnak. Köziskolából csak azon esetben vehetik ki a szülők gyermekeiket, ha igazolják, hogy más intézetbe viszik. Jogukban áll azonban, okleveles magánnevelőket tartani s gyermekeiket otthon taníttatni; de erre engedélyt kell kérniök az illető hatóságtól. Ha sem köz, sem magán-iskolában nem jártatják őket s otthon se taníttatják: 25 garastól 5 tallérig terjedő bírságot fizetnek első ízben, vagy elzártnak. Ha bármely gyermek, igazolás nélkül, egy hónapban három órát elmulaszt, a szüle, vagy gyám hasonló bírságot fizet, vagy néhány napig börtönben ül. A büntetés nagysága, a mulasztás nagysága szerint, magasabbra is emelhető. A növendékek az iskolából semmiféle szolgálatba nem léphetnek, ha konfirmációi bizonyítványt nem mutatnak elő. A gyárosok, ipárosok, kik üzletükbe növendékeket vesznek föl, azoknak taníttatásáról — a törvény-szabta időig — gondoskodni s azután is őket a vasárnapi iskolákba küldeni, kötelesek. Mulasztás esetén 2—18 frtig büntethetők.

Azonban, Szászországban is, mint Poroszországban, alig fordul elő eset a büntető törvények alkalmazására. Iskolába jár mindenki s el lehet mondani, hogy nincs egyetlen egy lakósa sem, ki legalább irni s olvasni ne tudna.

Igy áll a dolog a többi kisebb-nagyobb hercegségekben s fejedelemségekben is. Népeességükhez képest, közintézetekkel is gazdagon el vannak látva. Így p. o. az altenburgi hercegségben, mely csak 130,000 lakóssal bír, van 1 gymnasium, 1 lyceum, 1 reáltanoda, 1 felső népiskola, 1 felső polgári iskola leányok számára, 180 népiskola 273 tanítóval s 7 tanítónővel, kiknek 1 évi javadalmazása 260,000 forintra megy. A meiningeni hercegség 165,000 lakóssának még jobban van dolga. Van ott 3 gymnasium, 2 reáltanoda, 2 felső népiskola, 1 erdőszeti iskola, 1 árvaház, 1 siket-némák-intézete, 4 gazdasági iskola, 17 polgári iskola, 3 felső tanoda nők számára, 8 zsidó elemi-iskola, 240 protestáns népiskola!...

Bajorországban a tankötelezettség csak a legújabb időben — 1865-ben — állapított meg. Iskola-köteles minden gyermek 6—13 éves koráig s azután még 3 évig vasárnapi iskolába kell járnia. Semmiféle alkalmazást nem nyerhet, ha iskolai bizonyítványa nincs; ha a vizgát nem állotta ki kellő sikerrel, ismételni köteles. E kötelezettség a vallás-tanulásra is kiterjed, még pedig oly formán, hogy a növendékek — egész 16 éves korukig — kötelesek, minden innepnapon eljárni a templomokba vallás-tanulásra. Pénzbírságok

s börtön-büntetések a szülőkre és gyámokra ott is ki vannak mondva s még a vasárnapi iskolai mulasztásokra is ki vannak terjesztve. E törvény életbe léptének eredménye rövid idő alatt, hogy a lakóságnak csak 5 %-a nem tud irni s olvasni.

A württembergi királyságban is hasonló eréllyel van keresztül vive a tankötelezettség. Népeessége: 1,822,926. Tübingai nagy híru egyetemén kívül van ott: 8 első-, 46 másod-rangu reáltanoda, 1 polytechnikum, 1 szép művészetek tanodája, 1 erdőszeti iskola, 1 építészeti, 1 kertészeti, 4 gazdasági, 7 lyceum, 7 gymnasium, 60 algymnasium, 2,337 népiskola, melyből 1,455 protestáns, 870 katolikus és 12 zsidó. Minő gazdagság, összehasonlítva a mi szegény Erdélyünkkel!

A bádeni nagyhercegség, ámbár még 1835-ben megállapította a tankötelezettséget s a heidelbergi és freiburgi egyetemeken s a karlsruhei polytechnikumon kívül, a felsőbb tan-intézetek hosszu sorával ékeskedik, az elemi közoktatás terén nem versenyezhet a többi német államokkal. 1862-ben egy bizottságot küldött ki a fenforgó hiányok okának tanulmányozása s javaslat-készítés végett. A bizotmány jelentéséből a tünt ki, hogy a hátramaradás fő oka a papság, mely a népiskolákat csak olybá tekinti, mint vallás-tanításra szolgáló intézeteket, s a többi tantárgyak tanítására kevés gondot fordít. Ennek folytán, a népiskolák számára új tantszertv állapított meg s általában célszerű intézkedések történtek. A papság, befolyását szűkebb körre látván szorítva, az új törvény életbe léptetésének minden erejével ellenszegült. Többen kijelentették, hogy a sakramentumokat megvonják azoktól, kik az új iskola felügyelők választásában részt vesznek. A freiburgi érsek pásztori körlevelet bocsátott ki s az új törvényt „istentelennok“ nevezte, sőt a szent szék szükségesnek látta excommunicációval fenyegetni az iskola-felügyelőket s a kormányt. A községek nagy része azonban örömmel idvezelte az intézkedéseket s 1720 közül csak 60 jelentette ki, hogy iskola-felügyelők választásába nem bocsátkozik.

* * *

A népoktatásnak, egész Németországban, három fokozata van: 2—6 évig, gyermek-kertek; 6—10, elemi iskolák; 10—15, polgári iskolák. Összes tantárgyak a következők: vallás, irás, olvasás, számtan, földrajz, természettan, terményrajz, testgyakorlat, rajz, kézi-munka és ének. E rendszer, melynek alapjait az 1819-iki poroszországi törvény rakta le, gyümölcseit gazdagon megtermette. A közszellem azonban, melynek terméke Németországban a népnevelés fölvirágzása, régiebb időkre visszavihető. Az új korszakot még a XVI-ik század vallásos forradalma megújította. A szabad vizsgáladás fonséges elve, melyet a reformáció proklamált, a tanulás szükségességét magába foglalta. Luther, már 1524 ben, a következő körlevelet intézte Németország összes népéhez:

„Drága uraim! ha évenkiut sokat kell fegyverekre, utakra, gradicsokra, gátakra költeni, hogy egy városnak békessége s kényelme legyen, mennyivel szükségesebb a szegény gyermekek javára egy vagy két jóra való iskola-mestert tartani. A keresztyénség öszszes ereje és hatalma az új nemzedékekben rejlik s ha azoknak apolását elhanyagolják, olyanok lesznek a keresztyén egyházak, mint az a kert, melyet tavasszal nem gondoztak. Vannak emberek, kik különös módon szolgálnak istennek: böjtölnek, kineznek magukat s ezérféle dolgot csinálnak csupán kegyességből; de szűkölködnek az istennek igaz tiszteletében, mely a gyermekek jó nevelésében áll úgy tesznek, mint hajdan a zsidók, kik elhagyták az urnak templomát a hegyek tetejére mentek áldozni!

„Hidd el nekem, sokkal szükségesebb gyermekeidet jól nevelni, mint abszoluót nyerni, imádkozni, búcsura menni és fogadásokat tenni.

„Véleményem szerint, a hatóságnak jogában áll, kényszeríteni a polgárokat, hogy gyermekeiket iskolába küldjék. Ha van joga, kényszeríteni az alattvalókat, fegyvert hordozni s háborukba menni: mennyivel több joga lehet, iskolába küldeni a gyermekeket, hol a gonosz szellemek ellen amannál sokkal szörnyűbb harcot kell vívni.

„Én magam is, ha prédikatori tisztemről s más elfoglaltásaimról lemondhatnék, nincs a világon oly mesterség, melyet jobb szívvel folytatnék, mint a kis gyermekek tanításának mesterségét. Mert meg vagyok győződve, hogy az ige-hirdetés mellett, ez a hivatal a legszükségesebb, a legfenségebb s legjobb; sőt még azt se tudom, hogy a kettő közül, melyik elsőbb rendű!”

A reformátor hatalmas szava által fölbuzditott protestáns papság, mint részben a katolikus klérus hatalmának s kiváltságainak örököse, azon időtől kezdve a jelenkorig, a népnevelés ügyének csaknem kizárólagos intézője volt. Ennek következménye, hogy Németországban, mint szintén a többi protestáns államokban, vallásos jelleget öltött a nép oktatása. Az újabb kor szelleme azonban, a hagyományos formák és alapok iránt nem nagy kegyelettel viseltetik s minden lehető eszközt fölhasználta, hogy az egyházi befolyást régi birodalmából s első sorban a népnevelés köréből teljesen kiszorítsa. E kérdés fölött a meghasonlás az egyházi és világi elem közt egész Németországban, az újabb időkben, csaknem végletekig ment. A feles számú tanító gyűlések, melyeknek népessége gyakran ezerekre megy föl (Berlinbe 1871-ben 3000 tanító gyűlt öszsze) minden egyházi befolyás ellen valóságos irtó háborut folytatnak. Ez áramlattal szemben azonban, a németországi papság nagy részének magatartása nem hogy csillapító s békítő volna, sőt még inkább ingerlő. A népnevelés feletti örökös s kizárólagos intézkedés hagyományos jogából egy hajszálnyit sem akar engedni s kész minden iskolára, mely nem határozottan felekezeti jellegű, az istentelenség bélyegét rá sütni. Nézetem szerint, e mérev magatartás szint oly téves, mint a mily igaztalan a másik párt támadása. A protestáns papságnak a népnevelés terén, minden fogyatkozásainak dacára, halhatatlan érdemei vannak. Midőn a világi elem a közöny méjj álmát aludta, már a protestáns papság főnvirasztott s a neki adatott ta-

lentumok mértéke szerint lobogtatta kezében a világosság szövetekét. Első sorban neki köszönhető, hogy a templomok árnyékában iskolák jöttek létre. A történelem minden lapja tanúsítja ezt. Eunnél fogva, számüzni akarni a papságot abból a birodalomból, melyet legnagyobb részben ő alapított meg, oktalan és jogtalan törekvés. De másfelől, teljesen indokolt a világi elem azon követelése, hogy ez őt is érdeklő kérdésben a kellő befolyás számára is megadassék. A protestáns papnak, ki hivatását felfogni képes, e jogos követelésnek nem hogy utját kellene állania, sőt örülnie kell azon, hogy a népnevelés ügye iránti érdeklődés általánossá kezd lenni mind inkább szaporodik azoknak száma, kik önkint meg akarják vele osztani azon terhet, mely századokon át az ő vállaira nehezült. A protestáns papnak tudni kell, hogy a protestántizmus és a civilizáció édes testvérek s neki nem szabad semmiféle régi hagyományok s kiváltságok nevében, sőt legnagyobb érdemei címén sem, kizárólagos hatalmi kérdést csinálni oly ügyből, melynek fölvirágzása, egyháznak s világinak egyiránt közös érdeke s azon munkálni, közös kötelessége. A protestáns pap kezébe sehogy sem illik az a fegyver, melylyel a kath. klérus küzd s legtöbbször önmagát sebzti meg a mellett, hogy az általa védett ügynek többet árt, mint használ. A protestáns pap a világosság, az igazság, a békesség és előre haladás követő. A németországi protestáns papság nagy része feledni látszik ezt épen ezért nem kis mértékben neki róható föl, hogy ott a szakadás oly végletekig ment.

Szász Domokos

Könyvismertetés.

A napokban egy igen érdekes mű hagyta el a német sajtót ily cím alatt: „Forschungen nach einer Volksbibel zur Zeit Jesu, und deren Zusammenhang mit der Septuaginta Uebersetzung.“ Bécs. Braumüller. Ára 2 frt. o. é. Írója Böhl Eduard, hit- és bölcészet-tudor, a ref. dogmatika és szymbolika rendes tanára a bécsi cs. kir. ev. theol. fakultásnál s a lipcei német-keleti társaság rendes tagja.

A író már évek előtt ismeretessé tette magát a theol. tudományok mezején egy nagyobb „(Zwölf Messianische Psalmen)“ és két kisebb „(De Aramaismis libri Kohelet)“ és „Vaticinium Jesaie a Capite 24- Cap. 27)“ műve által.

E művek szorosan az ó-testamentomra vonatkoznak; miután szerző ép e téren szakférfi, mint kitűnő orientalista. Dr. B. korábban baseli rendkívüli tanár volt, s midőn 1864-ben Bécsbe lett meghiva: tanszékét egy beköszönő beszéddel foglalta el, melynek tárgyául a konfeszszió helvetika posteriori választá. „(Die zweite Helv. Confeszsziön.“ Eine Antitredé. 1864.“

1866-ban, e konfeszszió három százados emlékére, kiadta magát e konfeszsziót, melyhez egy több lapra terjedő előszót írt, melynek legnagyobb része az irt konfeszszióknak a magyaron reformátusok által való elfogadtatását tárgyalja; a mű végén pedig egy pár magyar reformátornak a konfeszszió szerzőjéhez, Bullingerhez küldött levelét közli. E mű „(Confessio Helvetica posterior, olim ab H. Bullingero conscripta, nunc denuo ad fidem editionis principis anni Dni

MDLXVI. ubi trecenti anni sunt elapsi, ad memoriam Helveticæ confessionis pio recolendam edit, variis lectionibus editionis a 1568. appendice, qui literas Hungarorum ad Bullingerum datas continet et præfatione adjunctis“ a maga idejében a prot. egyház és isk. lap hasábjain, röviden ismeretve volt. 1868-ban a dordtrechti zsinat 250 éves jubileumára irt egy emlék iratot. „(Die Dordtrechter Synodo. Detmold)“.

Böhl a bécsi fakultáson, rendes tantárgyain kívül, még más tárgyakat is ad elő; nevezetesen, neveléstant. E téren tapasztalatait egy kézi könyvben adta ki. (Allgemeine Pädagogik.) E mű, mely Németországon ugy prot.. mint kath. részről a legnagyobb elismerésben részesült, szintén ismeretve volt a „Figyelmező“ tavalyi évfolyamában.

Hosszabb előmunkálatok után, B. ismét a bibliai ismeret terére lép. A most megjelent, fennidézett mű szolgálatat először biztos alapot az új-testamentomban előforduló ó-testamentomi idézetek helyes megítélésére.

Ugyanis, az új-testamentomban mintegy 275 hely van, mely direct ó-testamentomi idézés s azonkívül számtalan vonatkozás és reminiscencia az utóbbira. Jézus és az apostolok prédikálása különösen népük szent iratainak értelmezésére irányult. A fenn idézett mű azonban azt mutatja ki, hogy e szent iratok, tehát az ó test. nem a héber eredetiben, hanem egy a nép számára készült fordításban olvastattak. E szerint minden idézet ezen nép-bibliára vibető visza, melynek Jézus idejében létezését kimutatni, író érdeme. Író e nép-bibliát syrus bibliának nevezi s kimutatja, hogy ez a legszorosabban összefügg a septuagintával, mely Ptolemaeus-Philadelphus alatt készült Egyiptomban 285—247 Kr. e.

A mű tartalma kiválóan apologetikus s egy sereg talány meglepő megoldását hozza. Csak mostantól kezdve lehet az új test.-ban előforduló ó-testamentomi idézetek exegetikai tárgyalását eredménynyel kezelni, mely eddig igen gyöngye lábón állott és a szakériőre részben fájdalmas benyomást kellett hogy tegyen, melynek már Lessing kifejezését adta Anti-Götze-ben. Így pl. Jézus szavai János VII 38 (feltéve, hogy e történet autentikus s különösen abban a 37—39 versek nem interpoláció) v. ő. mit író e helyre nézve mond műve 199—200 lapjain.

Előre ennyit ezen érdekes műről; bővebb ismertetését szakértőkre bizzuk; s ha a t. szerkesztő ur becses lapjában helyet enged, annak idejében arról is referálunk, hogy minő fogadtatásban részesült e mű az ahoz értők előtt.

—ö—a.

K ü l f ö l d.

Konstanc, szep. 14, 1873.

Konstanc, ugy látszik, arra van hivatva, hogy a vallásos szellem fejtésében nevét mind végig megőrizze. Van-e valaki a mult iránt csak valamenynyire is érdeklődő, a ki ne tudná, hogy Konstanc a 15-ik században uralkodó vallásos rajongás és féktelenség fészke? Még áll az ódon épület, hol négyszáz év előtt Huszt, a szellem-szabadság hőst, a reformáció egyik hirnökét, a fanatizmus máglyára ítélte; még

áll a templom és benne jelölve van hely, hol papi méltóságától e férfit megfoszták; ott áll a Rajna partján ama bástya, hová a zsidókat ez elbagyott és jobb sorsra érdomes népet bezárták, hogy a nap fényétől is megfosztva legyen. Bár merre mész, minden a mi régi, egy fájó mult emlékéket kelti fel szivedben: vérrel festettek be mindent, mert azt hívék, hogy általa istennek tessznek szolgálatot. Akkor Róma szelleme uralkodott, és Róma szerette a vérfürdőket! Róma mindig rabszolgákat keresett; a keresztyénség is Róma rabszolgája lön. A rabszolgaságtól a reformáció csak keveset tudott megmenteni; a nagy rész tovább görnyedt a járom alatt. A reformáció e jármat akarta szét törni, de nem hallgattak reá, sőt még azok is, kik Rómával szakítottak, lassankint új bilincsekbe kerültek. Korunk az, mely teljes tudatára jött saját szolgaságának; a mult nem tünhetett el nyomtalanul. Petrarka, Husz, Luther mind egy másután szállottak a küzdterre! A tudomány saját jogát érvényre emelte: Reimarus és Lessing, Baur és Strausz meggyőződésüket kimondhatták a nélkül, hogy a máglya tűzéro kellett volna lépniök. A haladó kor mind inkább figyelmeztette Rómát az érvényre, mely felé halad; de Rómát átokként lepte meg az álom szelleme, hogy ne lássa a tátongó úrt, mely előtte áll. Róma megfeledezett istenről; a pápa hűtlen helytartó lett; száműzte istent, és önmagát akarta a tömeg előtt istennek elismertetni kimondotta rabszolgái által, hogy ő „csalatközhatatlan.“ Ámde, a szolgák közt olyanok is voltak, kikben az e feletti indignáció teljes erővel nyilatkozék; számot vetettek magukkal, vizsgálni kezdték urok jellemét, fűrkészni a multat és ime, azon meggyőződésre jutottak, hogy urok nem csalatkozhatatlan, sőt nagyon is csalatkozható, mert megcsalja hiveit. Ez erős kifejezést ne vegye az olvasó saját koholmányomnak; én a katolikusok bangulatát akarom csak tolmácsolni. E hangulat az, mely ma, mondhatni, egész Konstancban uralkodó. A jelen a multért bozsut áll.

E napokban folyik itt az ó-katolikusok tanácskozása. Küzdterre szálltak a pápai hatalom ellen! Sweiz és Hollandia, Francia- és Magyarország, sőt maga Amerika is elküldé harcosait. Ők a pápával már három év óta szakítottak; ma saját püspökük van (Reinkens,) ki Rómáról tudni sem akar. Ötvenezer katolikus csüng rajta a szeretet és bizalom egész teljével. Ma istentiszteletet tartott és egész Konstanc vidéke seroglett ide, hogy hallja a szabadabb szellem nyilatkozatát. Én az isten-tiszteletet nem részletezem: a kultusz csak ruha, melyet habár rongyos is, soha sem vet el az okos, mig ujat nem szerzett helyébe. Inkább szólok hát ama nagy horderőjű nyilvános ülésekről, melyek tegnap és ma délután ama teremben lefolytak, hol Huszt elítélték.

Tegnap délután szinte két ezer ember volt e teremben összegyűlve; feszülten várták a percet, midőn az elnök megszólal és a gyűlést megnyitja. Nehogy azt gondolja valaki, hogy ez elnök tán valami papi ember. Nem, ő jogász; de ezért respektálja, sőt nagy fontosságúnak tartja a vallást. Ép ezért áll a küzdők első sorába. Pont három órakor nyitá meg a gyűlést, és előadá a zártilések tanácskozmányának eredményét; azután egyes szónokokat szólita fel, hogy egyes pontokra nézve adják elő az ó-katolikusok álláspontját. Nem

akarom, az olvasót egyes nevek felsorolásával fárasztani, de annál inkább hangsúlyozom Messmer, müncheni tanár nevét és beszédének tartalmát. Ő tegnap délután legutoljára szónokolt. A hallgatóság, mely két óránál tovább hallgatá a különböző szónoklatokat, már csaknem egészen ki volt fáradva, midőn Messmer, egy igénytelen alak, a szószékre lépett, és gyöngye hangon megszólalt. De alig hangzék el néhány szó ajakán, szavai mint villany-erő, járták át a szívet és csontokat.

Ő maga is feledé, hogy organuma nem áll egyenes arányban érzelme méjjségével: átszellemült, és lelkesülve lelkesített. A legtisztább ítélő tehetség, a legmetszőbb gúny, a legfinomabb humor mind csak arra valók voltak, hogy a tetszés-zaj a hamar fáradó szónokot félbe szakítsa és időt adjon a nyugalomra. És valóban, nem ok nélkül nyilatkozott e tetszés oly sokszor és oly hangosan. A mit ő mondott, azt akármelyik modern theologus aláírhatja. Ugy tűnt fel, mintha Baur valamelyik derék tanítványa állana előttem.

Ő, ugy látszik, a kritika jogosultságát teljesen elismeri; az egyén vallásos értékét csupán az érzületől teszi függővé, ő más közvetítőt nem ismer, csupán csak Jézust; Jézus az egyedüli főpap, mint a héberrekhez irt levél szerzője tanítja. Jézus szelleme az elhatározó — és nem az egyházi koholmány; a szeretet — az a vallás magva, nem pedig a vakhit, melyet Róma követel.

Bartok György,
pap-jelölt.

(Vége következik.)

A „theol. könyvtár“ létesítésére jelentkeztek lapunknál.

- 21) Gönci János, abodi ref. pap.
22) Szakács István, sz.-lónai ref. pap és esperes.
U. p. Gyalu.
23) Fehér György, farnosi ref. pap. U. p. B-Hunyad.

KÜLÖNFÉLÉK.

= A székelyudvarhelyi ref. főtanodánál az 1873/4 évi tanítás kezdetét fogja venni folyó év október első napján és szünet nélkül tart karácsonig. Sz.-Udvarhely, szept. 14, 1873. Korondi Mózes, igazgató.

= A zilahi ev. ref. főtanodánál a pót-vizsgák és beiratások folyó évi szeptember hó 29 és 30-ik napjain; a tanodai év megnyitása pedig folyó évi október 1-én fog megtörténni; miről az érdekelt tisztelt szülők és gyámok azon figyelmeztetéssel értesítettek, hogy gyermekeik és növendékeik elhelyezése iránt — egészségi tekinteteből — a tanvezető-tanár közbe jöttével intézkedjenek. Zilahon, az ev. ref. főtanoda előljáróságának 1873, szept. 16-án tartott üléséből. Bacó Gábor, jegyző tanár.

KÖRÖZTETNEK.

902—1873.

Sepsii egyházmegyénkben a szacsvai harmad-osztályu lelkészi állomás, mely az agg lelkész életéig fél-fizetésre lesz betöltve.

Pályázati határnap október vége.

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS.

A folyamodványok sepsii esperes t. t. Csizsér Gábor aa.-hoz Egerpatakra (u. p. Nagy-Borosnyó) küldendők.

Kolozsvártt, szeptember 16, 1873. Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök.

904—1873.

N.-enyedi egyházmegyénkben a szent-mihályfalvi kántor-tanítói állomás. Fizetése:

1) 5¹/₂ véka tisztabuza; 2) 20¹/₂ rozs; 3) 60¹/₂ véka törökbuza (kiszvéka) 4) 71 frt. 24 kr. pénz, melybe benne van a 35 frt. tandij is; 5) A falu erdejéből egy székely birtoki rész; az ekklezsia ordoje harmad-résznének használata; káposztás-, kenderes-, törökbuza-kert, egy törökbuza nyil. 6) Szántó-föld 11 hold, 1037 □° 7) Kaszáló 3 hold, 287 □°, melyből két holdat az egyház tagok kaszálnak le. 8) Két holdnyi tagosított legelő, melyet kaszálnak is lehet használni. 9) Birtok-aránylagos legeltetési jog.

Pályázati határnap október 26.

A folyamodványok n.-enyedi esperes és egyházkerületi közügy-igazgató nt. t. Basa Mihály aa.-hoz Harasztosra u. p. Fel-Vince) küldendők.

Kolozsvártt, szeptember 22, 1873. Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök

905—1873.

Udvarhelyszéki egyházmegyénkben a felső-sófalvi másod-tanítói állomás; fizetése:

1) 200 o. é. frt. készpénz; 2) szabad szállás; 3) 4 köb-öl tűzifa.

Kötelessége:

1) Egyik nemen levő iskola-köteleseket rendesen tanítani; 2) A felnöttek oktatását a részébe jutandó mérvben vezetni. 3) Lelkész, vagy a rendes tanító akadályoztatása esetében ezek helyett a templomban szolgálni.

Pályázati határnap október vége.

A folyamodványok udvarhelyszéki esperesi helyettes t. t. Solymosi István aa.-hoz Bögözbe (u. p. Sz.-Udvarhely) küldendők.

Kolozsvártt, szeptember 22, 1873. Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök.

906—1873.

Szilágy-szólnoki egyházmegyénkben a kusalyi organistasággal összekötött kántor-tanítói állomás.

Évi javadalma:

1) 46 véka elegy rostált buza; 46 veder bor, 12 szekér tűzi fa, az egyház-tagoktól.

2) A helybeli lelkész helyett minden harmadik vasárnap teljesítendő prédikálásért: 6 véka elegybuza, 6 veder bor és 1 szekér tűzi fa.

3) 2 hold 11, 95 □° szántó és 3 hold, 270 □° kaszáló haszonélvezete.

4) Tandij: kezdőtől 20 kr.; nagyobb gyermektől 40 kr.

5) Temetés: ének-szóval 20 kr. búcsuztatóval 40 kr. o. é.

A tanító köteles leendő: a) a zilahi ref. tanoda részére évenként 27 kr. kamatot; b) a papi s tanítói olvasókör részére évenként jövedelmének 1/2 % -át pontosan befizetni.

Pályázati határnap október vége.

A folyamodványok szilágy-szólnoki esperes, t. t. Dombi Lajos aa.-hoz Bogdándra (u. p. Hadad) küldendők.

Kolozsvártt, szeptember 23, 1873. Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök.

Nyílt posta.

16) **Tasnád-Szántóra.** Ha megüti a [mértéket: kész szívvel fogadjuk. Tessék beküldeni.

20) **R. P. Erzsébetváros.** A küldeményt köszönettel fogjuk venni. Az a másik elég bolond; de a hibának másutt kellett történni s nem ott, a hol gondolt.

Lompért Ny. L. urnak. Aug. 26-án irt levelét és a meghívást éppen azon napon (szept. 19-én) kaptuk, melyen a gyűlésnek meg kellett tartatni: ezért nem közöltük. Ugy látszik, a szilágyban még csiga-postán járnak.

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.